

Religionsmöte

Ekumeniska dokument

Redaktör
Karin Åmell OP

Sveriges Kristna Råd 2006

Innehåll

Det här är det nionde numret i Sveriges Kristna Råds skriftserie.

Tidigare publicerat i skriftserien är:

Nr 1 *Charta Oecumenica*

Nr 2 *Solidaritetsens globalisering*

Nr 3 *Arms Trade*

Nr 4 *Pilgrimsteologi*

Nr 5 *Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer*

Nr 6 *Tro-dop-medlemskap ur ett ekumeniskt perspektiv*

Nr 7 *Arms Trade – Final report from the 2nd ecumenical conference in Gothenburg*

Nr 8 *Kyrkor i samtal – rapport om bilaterala dialoger i Sverige*

Sveriges Kristna Råd

172 99 Sundbyberg

Tel: 08-453 68 00

Fax: 08-453 68 29

info@skr.org

www.skr.org

Layout: Charlotte Persson

Tryck: Ecograficos.com, Albacete, Spanien

ISSN: 1650-9196

Första tryckningen

Inledning	7
Ekumeniska reflektioner	11
– för dialog med människor som har en annan tro En inventering av 30 år av dialog och en tillbakablick på 1979 års riktlinjer <i>Kyrkornas Världsråd (KV)</i> , 2003	
Möte med muslimer	23
Studiedokument från <i>Islam in Europe Committee</i> <i>Konferensen för Europeiska Kyrkor (KEK-CEC) och</i> <i>De Europeiska Biskopskonferensernas Råd (CCEE)</i> 2003	
Riktlinjer för möten med andra religioner för kyrkorna inom Borgågemenskapen	50
Konsultation med Borgågemenskapen om Relationer till andra religioner Oslo, 30 november – 3 december 2003	
Viktigt att veta om islam	58
Femton saker som kristna bör veta om islam <i>Svenska kyrkan, Kyrkokansliet</i> <i>Kajsa Ahlstrand och Cajsa Sandgren Bengtsson</i> , 2004	

Inledning

Under senare år har vårt svenska samhälle blivit alltmer mångkulturellt och mångreligiöst. Bakomliggande orsaker är ökad rörlighet, påtvingade eller frivilliga folkomflyttningar och ekonomisk migration. Människor av olika tro lever nu sida vid sida på ett sätt som aldrig tidigare förekommit i historien. Mångfalden är ett faktum hur vi än väljer att förhålla oss till den. För kyrkorna är den mångreligiösa närvaron en av vår tids stora utmaningar. Vi tvingas att reflektera teologiskt över förekomsten av andra religioner som nu kommit oss så nära. Det är detta som brukar kallas religionsteologi. I vår vardag möter vi allt oftare människor med en annan tro – hur skall vi förhålla oss till dem? Vad betyder det att de också har en tro, liksom vi? Vad har vi gemensamt? Hur kan vi umgås och samverka där vi befinner oss? Listan över frågor kan göras lång. Dessa och andra frågor hör närmast in under det vi brukar kalla religionsdialog, dvs. att troende från olika religioner möts i respekt för varandras olikheter och försöker hitta vägar att leva tillsammans.

Det finns alltför många exempel på konflikter med religiösa förtecken, både i gångna tider och idag. Men det går också att hitta exempel på motsatsen, att religiösa företrädare faktiskt kan samverka för fred, eftersom alla religioner rymmer en etik som överensstämmer med den gyllene regeln. Respekt och förståelse mellan troende inom olika religioner är ett överlevnadsvillkor i den mänskliga samexistensen. I den ekumeniska rörelsen har man insett vikten av detta och därför gjort religionsmötet till en viktig del i arbetet. Det är angeläget att ömsesidiga missförstånd och fördomar försvinner genom samtal och ökad kunskap. Många har också gjort erfarenheten att den egna tron fördjupas i mötet med den andres tro.

Sveriges Kristna Råd (SKR) ordnade tillsammans med Sigtunastiftelsen tre symposier kring religionsteologi 2003-2005 för att kyrkorna skulle få tillfälle att tillsammans reflektera över de andra religionernas närvaro. Som användbart redskap för den fortsatta reflektionen och i de konkreta mötena med människor av annan tro publicerar SKR nu en samling av internationella, ekumeniska dokument som rör såväl religionsteologin som det konkreta religionsmötet. Urvalet av dokument har gjorts av en ekumenisk referensgrupp knuten till kärnområdet ekumenisk teologi. I gruppen har ingått: Kajsa Ahlstrand, Cajsa Sandgren Bengtsson, Bengt Ekelund, Kaj Engelhart samt undertecknad som sammankallande och sekreterare. Svenska kyrkan har ombesörjt översättningen av texterna. I urvalet har särskild tonvikt lagts vid islam, eftersom den religionen är den näst största efter kristendomen i Sverige liksom i övriga Europa.

Dokumentet har olika karaktär och omfång beroende på syftet och det ekumeniska sammanhang i vilket de tillkommit. Det första i samlingen är Kyrkornas Världsråds (KV) dokument från 2003 *Ekumeniska reflektioner – För dialog med människor som har en annan tro – En inventering av 30 år av dialog och en tillbakablick på 1979 års riktlinjer*. Alla kyrkofamiljerna är relaterade till KV på ett eller annat sätt. KV omfattar idag 347 kyrkor i mer än 120 länder. Den ekumeniska bredden bakom *Ekumeniska reflektioner* är därför mycket omfattande.

Nästa dokument, som är begränsat till kyrkorna i Europa och specifikt rör mötet med muslimer, har också tillkommit i ett brett ekumeniskt sammanhang, eftersom det sammanställts av *Islam in Europe Committee*, som är gemensam för Konferensen för Europeiska Kyrkor (KEK – CEC) och De Europeiska Biskopskonferensernas Råd (CCEE). *Möte med muslimer* är ett studiedokument som utkom 2003 och rymmer en rad viktiga aspekter för mötet med muslimer i Europa.

Riktlinjer för möten med andra religioner för kyrkorna inom Borgågemenskapen vänder sig som titeln anger till en bestämd gemenskap av kyrkor, nämligen de lutherska kyrkorna i Norden och Baltikum och de anglikanska kyrkorna i Storbritannien och Irland. Dokumentet är resultatet av en konsultation med Borgågemenskapen i Oslo 2003.

Viktigt att veta om islam – Femton saker som kristna bör veta om islam skiljer sig från de övriga texterna såtillvida att det varken är ett ekumeniskt eller ett internationellt dokument. Texten har sammanställts

inom Kyrkokansliet i Svenska kyrkan 2004 på önskemål av Kyrkomötet. SKR har emellertid gjort bedömningen att den baskunskap om islam som presenteras i de femton punkterna kan vara mycket användbar för alla medlemskyrkor och därför har texten medtagits i det ekumeniska urvalet.

Utöver dessa dokument i den föreliggande samlingen vill vi även fästa uppmärksamheten på några andra grundläggande dokument för religionsmötet som översatts och publicerats på annat sätt. Kapitel 3 i *Charta Oecumenica – Riktlinjer för det växande samarbetet mellan kyrkorna i Europa* (2001) innehåller även ett avslutande avsnitt om religionernas samverkan i det gemensamma ansvaret i Europa. *Kyrkan och religionerna – Katolska grunddokument* (Veritas förlag, Stockholm 2005) är som namnet anger ett urval av bindande dokument i katolska kyrkan. I samlingen, som spänner över en 40-årsperiod, ingår den grundläggande deklarationen från Andra Vatikankonciliet *Nostra aetate*, vilken även haft ett ekumeniskt inflytande.

Det är vår förhoppning att kyrkorna i Sverige genom den föreliggande samlingen med riktlinjer, praktiska överväganden och basfakta ska bli alltmer rustade att ge sig in i samtal och utbyten med människor som har en annan tro.

Sundbyberg
Kyndelsmässodagen 2006

Katrin Åmell or
Direktor för ekumenisk teologi
Sveriges Kristna Råd

Ekumeniska reflektioner

För dialog med människor som har en annan tro
En inventering av 30 år av dialog
och en tillbakablick på 1979 års riktlinjer
Kyrkornas Världsråd, 2003

1. Kyrkans bekännelse har alltid varit att Gud genom Jesus Kristus försonat världen med sig själv. Alltigenom historiens gång har kyrkan försökt förstå och tillämpa det grundläggande i den kristna tron på de konkreta situationer i vilka kyrkan befunnit sig. Fornkyrkan var återkommande tvingad att reflektera över sin egen självförståelse, när den växte från att ha varit en del av den judiska traditionen till att bli en kyrka bestående av både judar och hedningar och gick vidare utöver den grekisk-romerska omvärlden in i andra kulturer och andra delar av världen. Idag står kyrkan alltjämt inför utmaningen att göra sina medlemmar skickade att åstadkomma gemenskaper med människor av andra religiösa traditioner och att leva som vittnen tillsammans med människor av annan tro.
2. I enlighet med sin vision utvecklade Kyrkornas Världsråd vid en konsultation i Chiang Mai 1979 *Riktlinjer för dialog med människor av levande tro och ideologi*. Vi bekräftar värdet av dessa riktlinjer som har blivit vitt spridda och mottagna av kyrkorna. Nu har vi emellertid 30 års erfarenhet av relationer och dialog mellan olika religioner, vilket gör det möjligt att gå vidare genom att bygga på det som vi lyckats eller försökt uppnå. Sedan 1979 års riktlinjer kom till har den ekumeniska rörelsen tagit viktiga steg framåt för att underlätta relationer och dialog mellan olika religioner. Det finns också förväntningar på resultatet av våra bemödanden.
3. De senaste åren har medlemskyrkorna efterfrågat riktlinjer för relationer och dialog med andra religioner tillämpbara i dagens sammanhang (kontext). Mer än någonsin är vi nu medvetna om det växande

behovet, inte bara för dialog med människor av annan tro, utan för verkliga relationer med dem. Ökad medvetenhet om religiös mångfald, om religionens potentiella roll som legitimering av konflikter och om religionens växande plats i det offentliga samhällslivet innebär pockande utmaningar, vilka kräver större förståelse och fördjupat samarbete mellan människor av olika tro.

4. I ett globalt perspektiv talar vi som kristna utifrån olika traditioner till våra medlemskyrkor. Det är vår förhoppning att lokala kyrkor studerar, diskuterar och anpassar dessa ekumeniska reflektioner så att de blir användbara i sina respektive sammanhang. Som ett led i sådana ansträngningar bör kristna försöka gå vidare till att i samarbete med människor av andra religiösa traditioner producera gemensamma riktlinjer för relationer och dialog som kan informera, instruera och göra det möjligt att tillsammans välja den väg som leder till ömsesidigt förtroende och till ett gemensamt ansvar i vårt samhälle.

Relationer och dialog mellan olika religioner idag

5. Ökat medvetande om religiös mångfald har ökat behovet av förbättrade relationer och fördjupad dialog mellan människor av olika tro. Ökad rörlighet, skaror av flyktingar i olika delar av världen och ekonomisk migration har resulterat i att fler människor av olika tro nu lever sida vid sida. Där mekanismer för dialog och möten existerar, finns också möjlighet att fostra ökad ömsesidig kunskap och medvetenhet bland människor av olika religioner. Dessvärre har utökade relationer mellan religiösa grupper ibland störts av konflikter och fruktan. För många grupper bekräftar sådana motsättningar behovet av att värna sin egen identitet och särskildhet. Ibland är det inte lätt att skilja mellan det legitima sökandet efter egen identitet och fientlighet gentemot människor med annan tro och kultur. Över hela världen och bland människor i de stora världsreligionerna har rörelser och ledare, som mobiliserar de troende under sken av att bevara den egna specifika identiteten som upplevs som hotad, fått ett ökat inflytande. Ofta görs den sortens identitetsförståelse till det exklusiva fundamentet för skapandet av en ny samhällsordning, vilken utformas genom en selektiv tillbakagång till lärosatser, trosuppfattningar och religiösa bruk från ett sakraliserat förflutet.

6. Närhelst religiös mångfald ger upphov till spänningar i samhället kan missbruk av religiösa stämningar uppkomma. Religionen uttrycker något av både individers och gruppers djupaste känslor och uppfattningar, den är bärare av djupt liggande historiska minnen och appellerar ofta till okritisk konfessionell solidaritet. Religionen uppfattas ibland som orsaken till konflikter, men är i själva verket en anledning till att konflikter intensifieras. Relationer och dialog mellan religioner är avsedda att hjälpa till att frigöra religionen från sådana missbruk och att erbjuda människor av olika tro möjligheter att arbeta tillsammans för helande och försoning.

7. Alltför ofta blir religiös identitet indragen i konflikter och våld. I somliga delar av världen identifieras religionen alltmer med etnisk tillhörighet, vilket ger etniska konflikter religiösa övertoner. I andra situationer blir den religiösa identiteten så nära förbunden med makt att de grupper som inte har någon makt, eller som är diskriminerade, uppfattar sin religion som en kraft till mobilisering av deras avståndstagande och protest. Sådana konflikter tenderar att visa sig som, eller representeras som, konflikter mellan olika religiösa grupper, vilket leder till polarisering mellan olika samhällsgrupper. Religiösa grupper ärver ofta djupt liggande skiljaktigheter, hat och fiendskap som i de flesta fall förts vidare från en generation till en annan, samtliga präglade av konflikt. När grupper identifierar sig själva eller identifieras uteslutande genom sin religion blir situationen explosiv och kan till och med slita sönder samhällen där människor under flera århundraden levt tillsammans i fred. Att hjälpa till att förhindra att religionen leder till sådan åtskillnad mellan samhällsgrupperna är en viktig uppgift för dialog och relationer mellan olika religioner.

8. Att förhindra en polarisering mellan religiösa grupper på världsviv nivå är viktigare än någonsin. Inte minst på grund av media tenderar människor att uppfatta en konflikt på en plats som en del av en konflikt på en annan plats, vilket kan leda till att motsättningar i en del av världen sprider sig till andra trakter. En våldshandling på ett ställe används för att understryka en stereotyp bild av "fienden" på ett annat ställe, och även till att provocera fram hämndattacker i andra delar av världen. Det finns därför ett behov av att av-globalisera konfliktsitua-

tioner och att analysera varje konflikt utifrån sitt eget sammanhang. Att understryka det specifika i varje sammanhang bör dock inte hindra människor av olika tro i andra delar av världen från att både bry sig och engagera sig. Ett engagemang tillsammans med människor av andra religioner på en plats kan faktiskt visa sig vara ett grundläggande bidrag till fredsbyggande och försoning på en helt annan plats.

9. I många länder får religionen en allt starkare roll i samhället, vilket kräver större förståelse och fördjupat samarbete mellan olika religioners företrädare. Religiösa ledare uppmanas av både statliga och frivilliga instanser och sammanhang att uttala sig offentligt om moraliska frågeställningar. För att kunna tala kollektivt och med auktoritet måste religiösa grupper upptäcka sina gemensamma värden, besluta om hur långt de kan uttrycka sig med en röst och diskutera hur de kan undvika att manipuleras av politiska krafter.

Att närma sig religiös mångfald

10. I sina möten med människor och grannar av annan religion har många kristna kommit att erfara meningen med uttrycket ”vår gemensamma mänsklighet” inför Gud. Denna erfarenhet är rotad i den bibliska förvisningen om att Gud är Skaparen och Uppehållaren av *hela* skapelsen: ”Jorden är Herrens med allt den rymmer, världen och alla som bor i den.” (Ps. 24:1) Gud kallade Israels folk till att vara vittnen bland de andra folken och samtidigt att bekänna att Gud är alla länders Gud. (2 Mos. 19:5-6) Den eskatologiska visionen i Bibeln förutser att alla folk en dag skall komma samman och att skapelsen skall bli återställd till den fullhet som Gud menade för allting skapat. Denna övertygelse återspeglas i bekännelsen att Gud inte bland något folk eller i någon tid är utan vittnen. (Apg. 14:17)

11. I relationen till människor av annan tro måste kristna vara medvetna om dubbeltydigheten i religiösa uttrycksformer. Samtidigt som religiösa traditioner återspeglar vishet, kärlek, barmhärtighet och helgade liv är de inte immuna emot dårskap, ondska och synd. Religiösa traditioner och institutioner stöttar eller fungerar ibland som system för förtryck och utstötning. Varje adekvat bedömning av religiösa traditioner måste behandla deras misslyckanden i att leva upp till deras

högsta ideal. Kristna är särskilt medvetna om historiens vittnesbörd om hur våra religiösa traditioner ibland har använts för att förvränga själva innebörden i det evangelium som vi är kallade att förkunna.

12. Som vittnen närmar vi oss dialog och relationer med människor av annan tro i trohet till vår egen bekännelse. Centralt för den kristna bekännelsen är tron på den treenige Guden. Vi bekänner att Gud Fadern är hela skapelsens Skapare och Uppehållare. Vi bekänner Jesu Kristi liv, död och uppståndelse som det centrala i Guds försoningsverk för oss och för hela världen. Den helige Ande bekräftar oss i denna vår tro, förnyar vårt liv och leder oss in i hela sanningen.

13. Vi är övertygade om att vi har kallats att vittna i världen om Guds helande och försonande verk i Kristus. Vi bär fram detta vårt vittnesbörd i ödmjuk insikt om att vi inte är fullt medvetna om de sätt på vilka Guds försoningsverk kommer att fullbordas. Nu ser vi endast på ett dunkelt sätt, såsom i en spegel, för vår kunskap är endast fragmentarisk och vi har inte full kunskap om vad Gud har i åtanke för oss. (1 Kor. 13:12-13)

14. Många kristna har haft svårigheter med att finna mening i eller att kreativt relatera till den religiösa mångfalden som en given verklighet. Och likväl tror vi som kristna att Guds Ande är verksam på många sätt långt utöver vår förståelse. (se Joh. 3:8) Andens aktivitet går utöver våra definitioner, beskrivningar och begränsningar. Vi bör vinnlägga oss om att känna igen Andens närvaro där det finns ”kärlek, glädje, frid, tålmod, vänlighet, godhet, trofasthet, ödmjukhet och självbehärskning”. (Gal. 5:22-23) Guds Ande vändas med vår ande. Anden verkar för att hela den skapade ordningen skall nå fram till sin försoning. (Rom. 8:18-27)

15. Vi är vittnen i en värld i vilken Gud inte har varit frånvarande och inför människor som redan har något att säga om Gud. Vi möter människor som redan lever av en tro som formar deras liv och med vilken de känner sig hemma. Vi vittnar bland dem i en anda och med ett andligt liv som är präglad av vår kristna tro. Kristna behöver öppna sig för andras vittnesbörd, vilket fram bärs, inte bara i ord, utan också i

trofasta gärningar, i dyrkan och vördnad inför Gud, i självförsakande tjänst och i ett övertygat engagemang för kärlek och ickevåld.

16. Vårt vittnesbörd är präglad av botgöring, ödmjukhet, integritet och hopp. Vi är medvetna om hur lätt vi feltolkar Guds uppenbarelse i Jesus Kristus, och förräder den genom våra egna handlingar eller när vi intar en position såsom vore vi ägare till Guds sanning snarare än mottagare, vilka oförtjänt får del av Guds nåd. Det andliga liv, den hängivenhet, barmhärtighet och visdom som vi ser hos andra ger oss knappast utrymme att för vår egen del hävda någon form av moralisk överlägsenhet. Medan vi väntar och längtar efter den frihet som Gud vill för hela skapelsen (Rom. 8:19-21), kan vi inte annat än låta andra få del av vår egen erfarenhet och vårt vittnesbörd samtidigt som vi är uppmärksamma på hur de uttrycker sin djupaste övertygelse och insikt.

17. I dialog och relation med människor av annan tro har vi lärt oss att erkänna att Guds frälsningsmysterium inte är uttömt genom våra teologiska ståndpunkter.

Frälsningen tillhör Gud. Därför vågar vi inte sätta oss till doms över andra. Medan vi framför vårt vittnesbörd försöker vi förstå de sätt på vilka Gud har för avsikt att låta sina syften nå sin fullhet.

Frälsningen tillhör Gud. Därför anser vi oss uppmuntrade att försäkra våra samtalspartners om att vi har ett allvarligt syfte och en öppenhet i vår önskan att vandra tillsammans med dem fram emot sanningens fullhet.

Frälsningen tillhör Gud. Därför hävdar vi detta hopp med frimodighet och är alltid beredda att ge skäl för vårt hopp samtidigt som vi kämpar och arbetar tillsammans med andra i en värld söndertrasad av rivalitet och krig, sociala olikheter och ekonomisk orättvisa.

Vägledande principer

18. Dialog måste innebära en process av ömsesidigt bemyndigande och inte en förhandling mellan parter som har motsatta intressen och oförenliga krav. Snarare än att bindas av de restriktioner som maktrelationer innebär bör samtalspartners bemyndigas att delta i en gemensam strävan efter rättvisa, fred och konstruktivt handlande för alla människors bästa.

19. Genom dialog växer vi i tron. För kristna medför engagemang i dialog en fortgående utvärdering av vår egen förståelse av den bibliska och teologiska traditionen. Dialog driver alla gemenskaper och samfund till självkritik och till nytänkande om de sätt de tolkat sin tro och sina traditioner. Dialog åstadkommer en förändrad erfarenhet av tron och hjälper människor att fördjupas och växa i sin tro på oväntade sätt.

20. Genom dialog bekräftar vi vårt hopp. Mitt i all oenighet, konflikt och våld lever hoppet om att det är möjligt att skapa ett mänskligt samhälle där människor kan leva tillsammans i rättvisa och fred. Dialog är inte ett självändamål. Dialog är ett sätt att bygga broar genom ömsesidig respekt och förståelse. Det är en glädjefylld bekräftelse av alla människors liv.

21. Genom dialog fostrar och underhåller vi relationer. Upprättandet av relationer med dem som betraktas som ”de andra” är varje dialogs målsättning. Att knyta sådana band är tidskrävande och är inte okomplicerat. Tålmod och uthållighet är därför absolut nödvändiga när man är verksam i dialog. Att ihärdigt och målmedvetet fortsätta, även då det verkar fruktlöst, är en av dialogens grundläggande discipliner.

22. I dialog måste vi informeras av sammanhanget. Dialog äger rum i konkreta miljöer. Medvetenhet om sådana realiteter som historisk erfarenhet, ekonomisk bakgrund och politiska ideologier är en fundamental förutsättning. Dialogens karaktär och stil påverkas på väsentliga sätt av sådana olikheter i identitet som kultur, kön, generation, ras och etnisk tillhörighet. Syftet med dialogen är, så snart sammanhanget beaktas, inte att avlägsna eller fjärma sig från olikheterna utan att bygga sådant förtroende och sådan tillit som kan överbrygga dem.

23. Genom dialog strävar vi efter ömsesidig respekt. Samtalspartners har ansvar för att både höra och lyssna till hur var och en förstår sin egen tro. Tillit och förtröstan växer fram då deltagarna tillåts definiera sig själva, då man avstår från proselytism och ger varandra möjlighet att ställa frågor och, om så är lämpligt, uttrycka berättigad kritik. Sådant främjar ömsesidig välinformerad förståelse, vilket utgör grunden för alla andra relationer.

24. I dialog är det viktigt att respektera den integritet som ligger i de religiösa traditionernas varierande struktur och organisation. Det är lika viktigt att respektera det sätt på vilket deltagarna i samtalet definierar sina egna relationer till sin egen religiösa gemenskap. Somliga kommer att bekräfta sin rätt och skyldighet att tala för hela gruppen. Andra kommer att föredra att tala utifrån sin egen erfarenhet.

25. Dialog är en gemensam aktivitet som sker i samverkan. Alla deltagare måste från första början inkluderas i planeringsprocessen. Styrkan i att gemensamt fatta beslut om dagordningen ligger i att alla parter accepterar den som sin och därmed engagerar sig för att den skall fungera. För att genomföra dialog är det nödvändigt att ha både klara målsättningar och gemensamt accepterade kriterier för deltagande och regelbunden utvärdering.

26. I dialogen strävar vi efter att inkludera alla eftersom dialog lätt kan bli en aktivitet för endast en elit och därmed begränsas till enbart vissa samhällsskikt. Man bör vara noga med att se till att dialogen äger rum på olika nivåer, mellan olika grupper och att sådana ämnen som berör vardagen hos alla olika grupper i samhället behandlas.

Några praktiska överväganden

27. Enskilda och grupper kan, trots sin goda vilja, stöta på problem och svårigheter i relationer och dialog med andra religioners företrädare. Ibland möts inbjudan till dialog med tveksamhet, misstänksamhet, likgiltighet eller motstånd, både inom den egna gruppen och från andra religiösa grupper. Ibland kommunicerar relationer med andra religioner attityder som står i kontrast till de värden som omhuldas av dialogens egen kultur och etik. Ibland verkar de potentiella resultaten av dialogen inte ge tillräcklig motivation för att stimulera till deltagande. Därtill kommer andra problem som kräver noggrant övervägande, en del av dem uppenbara i den senaste tidens diskussioner.

28. Det finns ofta förväntningar på dialogens möjligheter att väsentligen bidra till att lösa politiska eller samhälleliga konflikter och till att återställa fred i konfliktsituationer där religionen verkar vara inblandad. I många länder finns det samtalspartners som kan samarbeta i

konkreta fredssträvanden tvärs över religiösa skiljelinjer. Det finns också situationer i vilka religiösa ledare inbjuds att spela en synlig roll i regeringsledda fredsinitiativ. Dialogens möjligheter att påverka konfliktsituationer kan gäcka alltför högt ställda förväntningar. När dialogen inte förmår stävja konflikten ifrågasätts ofta dess relevans. Dialog mellan olika religion är emellertid inte till sitt väsen ett medel för att omedelbart lösa problem i katastrofsituationer. Kontakter och relationer, som kännetecknas av värdefull tillit och vänskap och som utan åthävor byggts upp genom tålmodig dialog under fredliga tider, kan i konfliktsituationer förhindra att religionen används som vapen. I många fall kan sådana relationer bereda väg för medling och försoningsinitiativ. I tider av samhälleliga motsättningar, eller då en kris når sin höjdpunkt, kan kontakter tvärs över samhälleliga skiljelinjer visa sig ovärderliga för uppgiften att skapa fred.

29. Trots att dialog till sitt väsen innebär ett direkt möte finns det i varje samtal osynliga deltagare på varje sida. Med jämna mellanrum kommer våra samtalspartners att ställa oss till svars för vad våra medkristna har gjort eller inte gjort, sagt eller inte sagt. Även om detta i många avseenden är oundvikligt, och ibland till och med förstäligt, är vi väl medvetna om att det finns djup oenighet inom varje religion, och vi vet att skiljelinjerna inte alltid går mellan olika religiösa grupper utan ofta rakt igenom de religiösa gemenskaperna. Skillnaderna är inte alltid av teologisk natur utan gäller ofta sociala, politiska eller moraliska frågor. Vi kan finna att vår övertygelse av olika anledningar står i motsats till dem med vilka vi i övrigt delar en gemensam tro. Vi måste lära oss att religiösa grupper inte är enhetliga block som konfronterar varandra. Mångfalden av ställningstaganden hos varje sida får inte ignoreras eller undertryckas medan sådant försvaras som förefaller ligga i den egna gruppens intresse. Engagemang för en religiös tro innebär inte identifikation med allt som görs eller inte görs i dess namn. Därför skall vi inte gå i försvarsställning utan fortsätta lita till dialogens möjlighet att förändra djupt rotade åsikter och fördomar.

30. Bland många religiösa grupper möter vi människor som verkar vara primärt intresserade av sin egen grupps tillväxt genom utövande av olika former av mission, inklusive proselytism. De förefaller inte ha

något intresse av dialog, eller också utnyttjar de dialogen för att främja sina egna missionssyften. Sådana situationer kan verka avskräckande på människor som vill engagera sig i dialog. Deras besvikelse över skuggar ofta möjligheterna att inom sin egen religiösa gemenskap identifiera samtalspartners som är kritiska till sådana attityder. Det är väsentligt att vi söker sådana samtalspartners, och att vi tillsammans med dem söker vägar att åter bygga upp den dialogens trovärdighet som kan göra det möjligt för människor med olika ståndpunkter att upprätta en relation av ömsesidig respekt och öppenhet att diskutera skiljaktigheter.

31. Dialogen har många olika uttrycksformer som reflekterar de många olika aspekter som livet självt erbjuder. Ett uttryck är inte bättre än något annat, och vårt engagemang i dialog skall inte formas enligt någon i förväg given modell eller hierarki av dialog, utan bör motsvara behoven och genomföras enligt vad som är möjligt. I vissa sammanhang har vi lättare för att samtala om "kulturella" än "religiösa" olikheter, även då frågor om religiösa angelägenheter och bruk dyker upp i sådana diskussioner. På samma sätt kan det tänkas att samarbete om "sociala" angelägenheter kan vara möjligt, och till och med åtnjuta starkt stöd, även där det finns en tveksamhet när det gäller dialog om teologiska frågor.

32. Motivation till dialog kan ibland bero på maktbalansen mellan olika religiösa grupper och betydelsen av både objektiva och subjektiva numeriska skillnader. I många länder delar olika religiösa grupper både samma språk och samma kultur. Enligt lag sägs man åtnjuta lika medborgerliga och politiska rättigheter. Men verklighetens diskriminering bidrar till att öka både misstro och splittring. En sammanblandning av statlig politik och identitet grundad i religiös tillhörighet och gemensamma traditioner kan leda till att religiösa gemenskaper uppfattar varandra som ett hot. Det gäller i synnerhet i tider av osäkerhet eller politiska eller konstitutionella förändringar som leder till nya definitioner av förhållandet mellan staten och religiösa grupper. Dialog mellan religionerna kan inte avskärma sig från att erkänna effekterna av olika maktrelationer och vikten av det sätt på vilket man ömsesidigt uppfattar varandra, oavsett hur förvridda sådana uppfattningar må

vara. Relevansen i olika initiativ till dialog beror till stor del på medvetna och koncentrerade ansträngningar att övervinna rädsla och misstänksamhet mellan dem som ses som representanter för olika religiösa grupper. På samma sätt är det väsentligt att dialog mellan religioner skapar möjligheter att stärka lojaliteter över samfundsgränserna, och att ett centralt fokus på det gemensamma goda, inklusive politiskt deltagande, alltid upprätthålls både i samtal och i handling.

33. Det har för ett stort antal kristna blivit allt vanligare att delta i multi-religiös bön. Konkreta vardagssituationer ger tillfällen till möten med människor med olika religion. Sådana tillfällen inbegriper äktenskap mellan makar av olika religion, personlig vänskap, gemensam bön för gemensamma ändamål, för fred eller i en krissituation. Alternativt kan tillfället vara en allmän helgdag, en religiös fest, morgonsamling i en skola eller andra samlingar i samband med relationer och dialog mellan olika religioner. Det finns olika former av bön bland människor som har olika religion. Kristna blir ibland inbjudna till andra platser där man firar gudstjänst och där bör de visa respekt för den traditionens seder och bruk. Kristna kan också inbjuda gäster från andra religioner till gudstjänster i kyrkan och bör då se till att dessa möts av en välkomnande gästfrihet. Multireligiös bön ställer de olika traditionernas böner jämte varandra. Fördelen är att varje traditions egenart och integritet hedras och att vi ber i varandras närvaro. Nackdelen kan vara att man förblir åskådare. En sammanställd interreligiös bön är ett tillfälle som planeras och förbereds gemensamt av människor av olika religioner och i vilket de deltar tillsammans i en gemensam bön. Det finns de som menar att detta riskerar att reducera bönen till dess minsta gemensamma nämnare och att det kan förminska den unika andliga dimensionen i varje religions bön. För andra är sådan bön överhuvudtaget inte möjlig. För åter andra skulle sådan bön kunna vara ett andligt berikande tillfälle. Alla dessa olika reaktioner visar att allvarliga samtal mellan kristna om dessa frågor inte är en avslutad uppgift.

Avslutning

34. I de många pluralistiska samhällen där de lever är kristna och människor av andra religioner sammanbundna i en livets dialog med alla dess svårigheter men också med dess rikedomar och löften. De vinner

nya insikter både om sin egen och andras tro. De upptäcker på nytt resurser som kan hjälpa dem att bli mer mänskliga och att bidra till att världen blir en bättre plats att leva tillsammans på. De lär sig hur de kan bli mer lyhörda för andras behov och förhoppningar och så växa i lydnad mot Guds vilja för hela skapelsen.

WCC Publications, Genève
Översättning: Hans Ucko, Kyrkornas Världsråd
Hemsida: www.wcc-coe.org

Möte med muslimer

Studiedokument från *Islam in Europe Committee*.
Konferensen för Europeiska kyrkor (KEK-CEC) och
De Europeiska Biskoparnas Råd (CCEE), 2003

1. I ett kristet perspektiv är Guds folks historia förknippad med både glädje och smärta, med både människans synd och hennes mottagande av Guds nåd, med framsteg och tillbakagång, med enhet och söndring, med både öppenhet och avgränsning mot andra människor.

En evangeliskt välkomnande attityd gentemot både män och kvinnor är utan tvivel att föredra framför att stänga in sig bakom höga murar i sin egen värld. Ändå håller vi ofta tillbaka i öppenhet gentemot kulturella och religiösa miljöer som är annorlunda än våra egna, eftersom vi är rädda att förlora vår egen identitet. Den andre uppfattas som inkräktare snarare än som en broder eller syster.

Guds ord uppmanar oss: ”Var kloka som ormar och oskyldiga som duvor.” (Matt. 10:16) Det är svårt att vara både frimodig och förståndig i anden då vi försöker urskilja den bästa kristna lösningen till komplexa situationer.

2. Detta dokument är, liksom *Charta Oecumenica* som undertecknades år 2001 i Strasbourg av de stora kyrkorna i Europa, avsett att vara till hjälp då kyrkor försöker bedöma vad som står på spel när vi möter muslimer, så att vi kan bli bättre skickade att svara mot det evangelium som uppmanar oss att älska våra fiender och att behandla var och en som vår broder och syster (Matt. 5:44-48). Syftet är att föreslå ett sätt att tänka och handla som kan anpassas till lokala förhållanden enligt de krav som det kristna vittnesbördet ställer i en värld som inte längre kan begränsas till det egna samhället, den egna staden eller nationen.

Det är viktigt, mitt i denna värld som är stadd i ständig förändring, och som är så full av våld och hat, men också av sökande efter broderskap och försoning, efter frihet och enhet, att aldrig sluta fun-

dera över vår pastorala hållning och att ständigt jämföra den gentemot Skriften.

3. För att hjälpa oss reflektera över vårt sätt att närma oss muslimerna kommer vi här att göra en bedömning av det pluralistiska samhälle i vilket vi är kallade att bära vittnesbörd om vår tro (i); granska Skriften, och i synnerhet Jesu attityd, för att där finna referenspunkter (ii); undersöka huruvida det finns några nycklar i kyrkosynen (iii); fundera över några av dialogens pionjärer och deras liv, handlingar och tankar (iv); och, slutligen, försöka analysera de olika stadierna i mötet med muslimer (v) för att formulera några förslag till kristen undervisning (vi).

I Bedömning av det pluralistiska samhället

1. Kyrkans tidigare defensiva reträtt in i sig själv var tidvis ett framgångsrikt sätt att slå vakt om tron, men det resulterade ofta i djupa schismer. Skall vi fortsätta på den vägen? Vi kan se mer eller mindre tydligt att denna defensiva attityd är förlegad, men rädslan för att visa oss själva som svaga hindrar oss ofta att inta en attityd som kan verka godtrogen.

Evangeliet uppmanar oss: "Allt vad ni vill att människorna skall göra för er, det skall ni också göra för dem" (Matt. 7:12), men det finns en verklig rädsla för att bli "lurad" av våra egna värden, som t.ex. förlåtelse, broderskap och försoning. Innebär de inte en risk att andra kommer att utnyttja oss, eller dominera oss? Det förflutna, nära eller på avstånd, likaväl som vår samtida historia, innehåller flera ledsamma exempel på våldsamma konfrontationer, erövring och diskriminering mellan kristna och muslimer.

2. Innan vi analyserar huruvida ett annorlunda perspektiv är möjligt, låt oss försöka utreda huruvida det ställningstagande som innebär ett förnekande av den andre överensstämmer med evangeliet så som det bör levas ut i vår värld idag.

Är den strikta korrelationen mellan etnisk tillhörighet och religion fortfarande en användbar modell för en generation som betraktar världen som ett globalt samhälle? Passerar den egentliga kontinuiteten mellan ett folks kultur och andliga liv fortfarande nödvändigtvis

genom denna historiska länk? Genom att ge upp vissa sekundära kulturella aspekter kommer den djupa rädslan för att se sin tro och sina religiösa seder urvattnade att bli mindre påtaglig, och en mer positiv syn på den värld som är i vardande kan bli möjlig.

3. Under de senaste 50 åren har världen förändrats så mycket att vi måste, ja vi till och med tvingas, se oss omkring med nya ögon. Kyrkorna är medvetna om att vittnesbörd i Paris, London, Moskva eller Istanbul har ett allt större inflytande över situationen på andra platser. Det har sagts, åter och åter igen, att "ingen människa är en öde ö", vilket inte bara gäller för individer, utan också för nationer och religiösa grupper.¹ Vi måste fortlöpande bedöma denna pluralistiska värld. Eftersom vi är tvingade att leva tillsammans med andra är det bäst att betrakta dem som bröder och systrar, vilka Gud har ställt i vår väg, och i vars sällskap han vill att vi skall växa.

Vi behöver ett förhållningssätt som liknar ett barns för att tillsammans kunna hålla utkik efter de förändringar som kan hjälpa oss att proklamera ett budskap som förblir oförändrat till människor på väg, till en värld stadd i ständig omvandling. Vi behöver se på vilket sätt detta innebär trohet mot evangeliet idag så att vi inte klamrar oss fast vid förlegade attityder.

4. Vår trinitariska tro måste bekräftas utan att vi förnekar de andras existens. Det räcker inte längre att bara försvara den. Den måste förkunnas och levas. Framför allt måste den omsättas i praktiken så att den blir till en erfarenhet som respekterar andra människors tro, och även deras brist på tro.

Det finns ett märkvärdigt mänskligt jämsmedel, både i positiv och också negativ mening, som kräver pastorala prioriteringar som det ibland kan vara svårt att känna igen, acceptera och praktisera. Jesus själv förebrädde sin samtids religiösa ledare: "Himlens utseende kan ni tyda men inte tecknen för tiderna." (Matt. 16:3)

5. Låt oss notera vissa tecken i vår egen tid, genom vilka Gud kallar oss:

1) De **frivilliga och påtvingade folkomflyttningarna** vars konsekvenser är både rotlöshet och integration, och vilka innebär omflyttning av både troende och icke-troende människor. Religioner som

omlokaliserats, och som nu lever sida vid sida med vår egen tro, kräver med nödvändighet en förkunnelse av den kristna tron som motsvarar dessa fysiska och psykologiska omflyttningar.

2) Hur skulle vi kunna neka att engagera oss i den **religiösa omvälvningen av Europa**? Vi kan inte nå ut till majoriteten av människor som har slutat med varje form av religiösa bruk eller som frestas att dra sig ur traditionella bruk och ta sin tillflykt till andra andliga hemvist.

3) Idag kämpar **sekulariseringen** inte längre mot religiösa övertygelser. Även om vi inte kan fira alla dess frukter kan vi vara tacksamma över att auktoriteterna skiljts åt, och för den frihet som blir följderna då staten inte längre frestas att dominera människors andliga liv.

4) **Globaliseringen** medför både positiva och negativa aspekter, vilka alla kräver eftertanke. Hur kan vi låta bli att fira födelsen av en i sanning internationell rättvisa som kan förhindra att blodtörstiga och perversa människor tar makten? Främjandet av en anda av internationell solidaritet och omsorg om att miljön skyddas, den miljö som på senare tid har blivit så illa behandlad, är andra aspekter på globaliseringen.

5) **Sökandet efter den enhet** som kommer att leda till försoning mellan de kristna kyrkorna är en Guds gåva likaväl som en utmaning till vår egen tid.

6) Tiden är nu mogen för att fundera över **relationen mellan kristna och muslimer**. Som en följd av historien, både den nyligen förflutna och den äldre, vill troende inte längre att religion skall vara en orsak till krig. Det är vår sak att bidra till utvecklingen av detta medvetande och att gå vidare i riktning mot ett mer kristet tillvägagångssätt.

II Utifrån Skriften

Innan vi inlåter oss i någon reflektion bör två övertygelser beröra oss: "Gud är en, och en är förmedlaren mellan Gud och människor, människan Kristus Jesus." (1 Tim. 2:5) "Och om ni hälsar vänligt på era bröder och bara på dem, gör ni då något märkvärdigt? Gör inte hedningarna likadant?" (Matt. 5:47)

1. De bibliska texterna är stränga när de talar om främlingarnas falska gudar, men främlingen själv, vare sig han är främling enligt etniskt ursprung eller enligt tron, intar en privilegierad plats i hjärtat hos Abra-

hams folk. "Om du glömmer en kärve när du skördar din åker, skall du inte gå tillbaka och hämta den utan lämna kvar den åt invandraren, den faderlöse och änkan. Då skall Herren, din Gud, välsigna dig i allt du gör. När du har slagit ner dina oliver skall du inte söka igenom grenarna efter fler utan lämna det som är kvar åt invandraren, den faderlöse och änkan. /.../ Kom ihåg att du själv en gång var slav i Egypten. Därför ger jag dig denna befallning att följa." (5 Mos. 24:19-22)

2. Vi känner väl till profeten Elias obändiga beslutsamhet i hans ensamma kamp mot avgudadyrkan, men det är samme Elia som då han lämnat Israel bad änkan i Sarefat om mat. Trots att hon nästan inte hade någonting delade hon med sig av det hon hade, eftersom hon litade på denne gudsman av en annan tro. Jesus påminde om den episoden: "Jag försäkrar: det fanns många änkor i Israel på Elias tid, när himlen inte gav regn på tre och ett halvt år och det blev svår hungersnöd i hela landet. Ändå sändes Elia inte till någon av dem utan till en änka i Sarefat nära Sidon." (Luk. 4:25-26)

3. Abraham, judarnas, de kristnas och muslimernas fader i tron, kallades av Gud med löftet: "Och alla folk på jorden skall önska sig den välsignelse som du har fått." (1 Mos. 12:3) Låt oss heller inte glömma patriarkens möte med den mystiske Melkisedek, Guds den Högstes präst, som gav honom bröd och vin som ett tecken på gemenskap, och till vilken Abraham betalade tionde som ett erkännande av hans prästerliga status. (se 1 Mos. 14:17-20).

4. Profeten Mika beskriver i en text som upprepas hos Jesaja (Jes. 2:2-5) visionen om alla folks vallfärd till Jerusalems heliga berg med en särskild formulering: "De andra folken håller sig till sina egna gudar, men vi skall hålla oss till Herren, vår Gud, alltid och för evigt." (Mika 4:5)

5. Gud älskar hela mänskligheten och "vill att alla människor skall räddas och komma till insikt om sanningen". (1 Tim. 2:4) Jesu blod, som "blir utgjutet för många" blev utgjutet för andra likaväl som för oss. Det är därför vår plikt att betrakta de andra som våra bröder och systrar. Vi kan inte utesluta någon enda. Jesu stora uppenbarelse är att Gud är Fader och kärlek, en kärlek som inte känner några gränser.

6. Denne unike och treenige Gud kallar oss till ett förbund med honom och till ett förbund med andra människor. Anden, som svävade över världen från allra första början lämnade inte resten av universum för att koncentrera sig bara på ett enda folk. Både före och efter Jesus Kristus arbetar Anden överallt, och därför också i deras hjärtan som bekänner en annan tro.

Fadern sände sin Son till världen för att ge den liv och frälsning. Genom Jesus, den ende förmedlaren av universell frälsning, utestänger Gud inte någon enda människa. På samma sätt som Fadern sände sin Son bland människor sänder han oss för att möta andra människor. Sonens ande manar oss också att gå ut bland dem som vi lever tillsammans med och att bära vittnesbörd om vårt möte med Honom som är helt annorlunda.

7. På så sätt kallar Kristus, Immanuel, som har kommit till sina egna, samman alla Guds barn (Joh. 11:51-52) som skingrats i denna världs olika kulturer, raser, nationer och religioner. Jesu möten med icke-judar kan hjälpa oss förstå det tillvägagångssätt som också bör vara vårt eget. Där Jesus hade kunnat understryka hur mycket som skilde dem från Israels tro hade han istället förmågan att ta fram de positiva aspekterna och de religiösa värdena i deras hjärtan. Detta betyder inte att vi skall undanhålla förkunnelsen av evangeliet. Vi måste evangelisera. Men det glada budskapet tvingar sig inte på människor, och det förpliktar oss inte heller till att resa barriärer mot dem som inte kan, eller inte vill, tro så som vi tror.

1) Den samariska kvinnan

Det fjärde kapitlet i Johannesevangeliet anses vara den stora dopkatekesen. Med tanke på det religiösa landskapet i Europa och i världen är det lämpligt att stanna inför denna kvinnas möte med Jesus.

Den samariska kvinnan blev förvånad över att Mästaren samtalande med henne, och lärjungarna blev ännu mer förvånade! Jesus utnyttjar detta för att uttrycka sin övertygelse att man kan komma till Gud även utanför Gerisimberget och templet i Jerusalem. (Joh. 4:21 o. 23) Det finns även människor av annan tro som tillber i ande och sanning. Om vi, som kristna, tror att Kristi förmedling är nödvändig ("Hos ingen annan finns frälsningen /.../" Apg. 4:12) är hans kyrkas gränser vidare än vi kan föreställa oss.

2) Den romerske officeren i Kafarnaum (Matt. 8:5-13, Luk. 7:1-10)

I Kafarnaum, en mötesplats för hedningar, för vilka "ett stort ljus har gått upp" (jfr. Matt. 4:12-16 o. Jes. 9:1), utnyttjar Jesus den vänskap som etablerats mellan judarna och den romerske officeren, som hade byggt deras synagoga (Luk. 7:5). Här tvekar han inte att betona den tro som en troende visar utan att vara jude, och inte heller att säga att många andra som är lika honom kommer att få plats i Riket: "Jag säger er att många skall komma från öster och väster /.../ Men rikets egna barn skall kastas ut i mörkret utanför." (Matt. 8:11-12)

3) Den kanaaneiska kvinnan (Matt. 15:21-28)

Jesus drog sig undan till trakten kring Tyros och Sidon. "En kanaaneisk kvinna från dessa trakter mötte honom och ropade: 'Herre, Davids son, förbarma dig över mig!'" (Matt. 15:22) Inte bara en kvinna, utan en hedning! Först ignorerade de henne, men till slut irriterade denna främling lärjungarna så mycket att de sade: "Säg åt henne att ge sig iväg, hon går ju bakom oss och ropar." (Matt. 15:23)

Först höll Jesus med dem, och han påminde dem om den gängse åsikten att Messias skulle vara till för judarna, och att det ansågs helt omöjligt att han skulle kunna bry sig om människor som inte delar hans tro och kultur. Kvinnan insisterar, och det blir väldigt dramatiskt – vi ger inte bröd åt hundar, åt de orena djuren som, liksom svin och getter lever på sopor. Men den kanaaneiska kvinnan låter inte sig avspisas utan säger några ord som vänder situationen till hennes fördel: "'Nej, herre', sade hon, 'men hundarna äter ju smulorna som faller från deras herrars bord.'" (Matt. 15:27) Du kan tycka vad du vill om mig, men jag tror att du kan bota min dotter; du skickar iväg mig, men jag tror på din makt. Och då säger Jesus inför sina förbluffade lärjungar: "Kvinnan, din tro är stark, det skall bli som du vill." (Matt. 15:28)

4) Mannen från Gergesa som var besatt av demoner² (Luk. 8:28-29)

Denne man ville följa Jesus, som vägrar honom det, i motsats till vad han gör i berättelsen om den rike ynglingen (Mark. 10:17-22). Låt oss sätta denna vägran i relation till de förebräelser Jesus riktar till missionärerna för hans egen judiska tro: "Ve er, skriftlärda och fariseer, ni hycklare som far över land och hav för att vinna en proselyt, och när någon har blivit det gör ni honom till ett helvetets barn, dubbelt värre än ni själva." (Matt. 23:15) Alltså begär inte allas frälsare att alla skall

komma till honom genom religiösa riter och sakrament. Men han ger mannen ett uppdrag: ”Gå hem igen och berätta vad Gud har gjort med dig”, bland människorna i Gergesa, som inte kunde höra Jesus på grund av sin rädsla.

Vår kallelse är utan tvekan att vara evangeliets bärare: ”Ve mig om jag inte förkunnar evangeliet!” (1 Kor. 9:16) Men vad innebär evangelisation? Betyder det att sprida Guds kärlek, kommunicerad i Jesus frälsaren, eller betyder det att begränsa förkunnelsen enbart till dem som är en del av kyrkans strukturer? Gud är större än strukturer och institutioner, även dem som härstammar från honom själv. Om tron är en Guds gåva, hur skulle de som inte har fått ta emot den kunna fördömas? Versen ”den som inte tror skall bli dömd” (Mark. 16:16) kan bara appliceras på dem som har fått gåvan, och som vet att Jesus är Guds Son, men som inte accepterar honom. Om vi har chansen att säga som Petrus, Du är Kristus! får denna utomordentliga nåd inte leda oss att förakta andra. Vi har förvisso inte något monopol på sanningen.

I Joh. 6:65, säger Jesus ”ingen kan komma till mig om han inte får det som gåva av Fadern”. När Paulus talar om frälsningen säger han: ”Ty av nåd är ni frälsta genom tron, inte av er själva, Guds gåva är det.” (Ef. 2:8), och igen: ”ni har fått en ande som ger söners rätt så att vi kan ropa: ’Abba, Fader!’ Anden själv vittnar med vår ande om att vi är Guds barn.” (Rom. 8:15-16, jfr. Gal. 4:6) De som inte för sitt samvetes skull kan kalla Gud Fader och Jesus Son har inte fått denna Guds gåva, vilken borde fylla oss med tacksamhet och ödmjukhet.

III Kyrkan som förbundets och broderskapets tecken och sakrament

”Gör mer plats åt ditt tält, spänn ut dina tältdukar, snåla inte, gör linorna längre, slå ner pluggarna stadigt. Åt söder och norr skall du utbreda dig.” (Jes. 54: 2-3)

1. Vi tror att Jesu ande har gått före oss till andras hjärtan. Om vår roll, när vi är tillsammans med andra, är att vara budbärare som kan hjälpa dem att lära känna Jesu ande, så är det Guds sak, inte vår, att bestämma vilken väg de skall vandra. Precis som hedningen från Gergesa måste vi försöka urskilja Guds vilja om huruvida vi skall färdas ett litet stycke väg tillsammans med en ny följeslagare, eller om vi skall få glädjen att leda honom eller henne till dopet.

2. Vi kan tänka oss kyrkan som ett tält, som Herren kallar oss att låta vara öppet för Andens vind. Hon måste vara ett tecken på den kärlek som Gud är och samtidigt dess tjänare, hon måste vara den Andens maka som går före oss till andra människor.

Finns det inte två slags mission?

- Det första skulle vara att ge upphov till, och att vandra tillsammans med, en grupp tills den blir en lokal kyrka. Att tack vara Guds nåd ha nått fram till detta stadium kan bara fylla oss med djup glädje i Anden.
- Det andra skulle vara att vandra med dem som inte känner sig kallade att bli medlemmar av våra egna kyrkor. Att leva ut den resan tar formen av att vittna genom ett liv som återspeglar evangeliet, samtidigt som vi respekterar troende, agnostiker och ateister.

3. Vårt kristna ideal kräver att vi inte sätter några gränser för vår kärlek till våra bröder – ”ty en är er läromästare och ni är alla bröder”. (Matt. 23:8) Vi måste gå vidare, vi måste gå längre än dem som bara älskar sina bröder från samma kulturella eller religiösa bakgrund (Matt. 5:46-48).

Detta förutsätter en smärtsam försoning med muslimer, men Herren har givit oss tillräckligt många exempel för att han skall våga be oss välja denna väg: ”Om du bär fram din gåva till offeraltaret och där kommer ihåg att din broder har något otalt med dig, så låt din gåva ligga framför altaret och gå först och försona dig med honom /.../” (Matt. 5:23-24)

4. Om kyrkan skall vara ett tält, skall vi vara nomader. Nomader letar alltid efter en annan plats och de måste gå ut och möta andra människor. Dessutom innebär blandningen av befolkningar i alla delar av världen idag att den fattige Lasarus ligger vid vår port, och att den kanaaneiska kvinnan är vår landsmaninna. Den kristna missionen handlar inte bara om att specialister reser runt i vår värld, utan det är ett tänkesätt där man inte betraktar sig själv i sin eget lilla vrå, utan i evangeliets spegel i den vidare världen.

Det är ibland svårt att acceptera detta, och det var alltid svårt för apostlarna. Jesus blev arg på dem för detta: ”När tiden var inne för hans upptagande till himlen vände han sina steg mot Jerusalem, och han skickade budbärare framför sig. De gav sig av och gick in i en sam-

arisk by för att förbereda hans ankomst. Men man ville inte ta emot honom, eftersom han vänt sina steg mot Jerusalem. Då sade hans lärjungar Jakob och Johannes: 'Herre, skall vi kalla ner eld från himlen som förgör dem?' Men han vände sig om och tillrättavisade dem, och de fortsatte till en annan by." (Luk. 9:51-56)

IV Dialogens pionjärer

Alltgenom sin nästan 2000-åriga historia har kyrkan kommit i kontakt med människor av annan tro, både före och efter islams uppkomst, även om islam har utgjort en särskild utmaning. Möten öga mot öga har oftast varit negativa, men både i öst och i väst har det funnits undantag på båda sidor, vilket har berett en mer konstruktiv väg. Historien om dessa konfrontationer och möten är komplicerad, så låt oss nöja oss med en kort överblick.

1. Vid islams början funderade Johannes från Damaskus (675–753) mycket på denna nya tro. Innan han blev munk arbetade han vid hovet hos kalifen i Damaskus och samtalade med muslimer. Han är den förste som uttrycker en åsikt om islam.

Efter honom fortsatte diskussionen, även om den ofta var polemisk och apologetisk, att vara en länk mellan de två grupperna under flera århundraden trots andra händelser. Det fanns många som engagerade sig i, eller åtminstone accepterade, diskussioner med muslimer, även om syftet med "argumentet" oftast var att övertyga den andre snarare än att skapa förutsättningar för en dialog som kunde leda till vänskap och respekt mellan de troende. De kristna i synnerhet, som blivit en politisk minoritet, kunde inte alltid tala som likvärdiga.

Ändå är den ömsesidiga respekten tydlig i några historiska initiativ, vilket antyder att under historiens gång har de troende sökt ett sätt att uppnå en överenskommelse trots olikheterna i sina övertygelser.

2. I öst påbörjade Timoteus I (728-823), katolikos i den östliga (nestorianska) kyrkan, en dialog med kalifen i den nya huvudstaden, Bagdad, dit han flyttat sin kyrkas biskopsäte. Utan att förneka något av sin trinitariska tro på Kristus gick han så långt att han erkände att Muhammad hade "vandrat profeternas vägar".³

Gregorios Palamas (1296-1359), metropoliten av Salonike, blev tillfångatagen av turkarna. Han deltog i en dialog med muslimska teologer, vilka både respekterade och beundrade honom. Faktum är att en hel grupp ortodoxa lärde skrev om islam och översatte utdrag ur Koranen till grekiska.⁴

Manuel II Palaiologos (1350-1425), kejsaren av Bysans och vasall till turkarna, höll sammankomster med en muslim som, efter flera århundraden av motsättningar, drevs av sökandet efter ett klimat av ömsesidig förståelse mellan muslimer och kristna.⁵

Georgios av Trapezunt (1395-1484) tillägnade sultanen Mehmet II boken *Sanningen om den kristna tron*. I sin övertygelse om att "Gud vill att hela mänskligheten skall vara enad" föreslog han att man skulle avstå från att använda maktmedel och istället organisera ett möte mellan kristna och muslimer.

Georgios Gennadios Scholarios (1405-1472), den förste patriarken efter Konstantinopels fall till det osmanska väldet, besvarade frimodigt och utan fruktan en inbjudan från Mehmet II att engagera sig i samtal om den kristna tron. Detta ledde till ömsesidig uppskattning mellan patriarken och sultanen.

3. I väst har vi ett brev från påven Gregorius VII (1020-1085), skrivet år 1076 till al-Nasir, prinsen av Bougie (i Algeriet), som hade sänt prästen Servandus till påven för att han skulle viga honom till biskop. Förutom den politiska kontexten förblir brevet relevant: "Du och jag är skyldiga varandra denna omtanke, i än högre grad än gentemot andra människor, eftersom vi – förvisso på olika sätt – erkänner och bekänner den ende Guden, som vi prisar och tillber varje dag såsom alltings skapare och som världens Herre, enligt apostelns ord: 'Ty han är vår fred, han har i sitt kött gjort de två grupperna till ett.'" (Ef. 2:14)⁶

Vid samma tid åtog sig abboten i Cluny, Petrus Venerabilis (1094-1156) att leda insamlingen av ett antal skrifter, inklusive en översättning av Koranen till latin, för att kunna förstå islam bättre, även om hans syfte förvisso var att kunna tillbakavisa islam. År 1219, mitt under det pågående femte korståget, lyckades Franciskus av Assisi (1182-1226) få träffa sultanen av Egypten, som hölls inspärrad i Damietta. "Munken" blev mycket beundrad för sin tros skull, som han demonstrerade utan något motstånd. Han själv upptäckte bland dessa "fiender" män som

bad. Vid sin återkomst uppmanade han bröderna att gå och bosätta sig bland muslimer och att vittna för dem genom sina liv om sin tro på Jesus Kristus tills den tid skulle komma då Gud, om så var hans vilja, måtte skapa en kyrka.

4. Något senare hade Nikolaus Cusanus (1401-1464), som blev vittne till Konstantinopels fall innan han blev utnämnd till kardinal, drömt om att hålla ett stort möte i Jerusalem, vilket skulle återföre de tre monoteistiska religionerna, nämligen judendomen, kristendomen och islam. Han var författare till en kritisk analys av Koranen, upphörde aldrig att kämpa för en bättre ömsesidig förståelse tillsammans med muslimer och manade till "trosfred".

Tidigt under den protestantiska reformationen var Bibliander (1504-1564) den förste som tryckte Koranen på latin i Basel, tillsammans med andra texter om islam och om muslimer, vilka var frukterna av Petrus' Venerabilis arbete. Förutom att han inkluderade ett förord av Luther, i syfte att svara sina belackare, insisterade Bibliander på att det var nödvändigt att känna till islams tro och lagstiftning.

5. Det är riktigt att här påpeka att muslimerna inte var passiva i dessa utbyten, även om de ofta dominerades av en konfrontationens anda. Det finns så många utbyten av korrespondens som har kommit oss tillhanda, både verkliga och fiktiva. Särskilt värd att uppmärksamma var korrespondensen mellan Umar II av Damaskus och Leo III av Bysans, pseudonymer för en syrisk muslim och en bysantinsk kristen som levde mot slutet av 800-talet. Vi har också korrespondensen mellan en "munk från Frankrike" (en abbot i Cluny?) och al-Bagi (1012-1081), en muslimsk jurist och rådgivare till kungen av Saragossa, och den mellan Frederick II av Hohenstaufen (1194-1250), som startade det sjätte korsståget, och Ibn Sab'in (1217-1271), en lärd sufi från Maghreb.

Det fanns också många stora muslimska lärde som tog ställning till kristendomen till exempel Ibn Hazm (994-1064) i Andalusien, al-Juwayni (1082-1085) från Nishapur, Iran, och Mästaren av al-Ghazali (1059-1111), som tillskrivits verket "Förnämligt tillbakavisande av Jesu gudom utifrån evangeliets texter". Den kände hanbalitiska juristen Ibn Taymiyya (1263-1328) besvarade ett brev från Paulus av Antiokia, som var biskop av Saida i Libanon, med en 1400-sidor lång text.

6. Tillbakavisandets anda dominerade de flesta mötena mellan islam och kristendomen, och den var även rådande i 1800-talets missionsströmmar, vilket visas av t.ex. Karl Gottlieb Pfander (1803-1965), som var luthersk missionär i Indien och författare till ett polemiskt verk, för vilket han begåvades med ett svar från shejk Muhammed Rahmatullah (1817-1891).⁷

Det gryende 1900-talet förde med sig ett mer avgjort positivt tillvägagångssätt genom det engagemang och det författarskap som kristna islamologer stod för. Ibland dem kan nämnas Charles de Foucauld (1858-1916), som inspirerade tillkomsten av kongregationerna Jesu Små Bröder och Jesu Små Systrar, pastorn i den reformerta kyrkan Samuel Zwemer (1867-1952), som var missionär i Egypten och som grundade tidskriften *Muslim World*, den romersk-katolske skribenten och forskaren Louis Massignon (1883-1962), och den anglikanske biskopen Kenneth Cragg (1913 -).

7. Denna rörelse tog ytterligare fart efter Andra Vatikanconciliet (1962-1965) och de ansträngningar som Kyrkornas Världsråd gjorde för att främja dialog mellan troende av olika religioner. Patriarken Athenagoras och hans efterföljare i öst, påvarna Paulus VI and Johannes Paulus II i väst, liksom ledarna för många protestantiska och anglikanska kyrkor har ökat initiativen och fört samman människor i det gemensamma sökandet efter fred.

Tack vare sådana initiativ befann sig kristna tillsammans med ledare för andra trossamfund i Assisi i Italien den 27 oktober 1986, och återigen den 24 januari 2002. Utan sammanblandning förde de tillsammans fram mänsklighetens rop till Gud. Efter pionjärernas tid var det nu dags för de institutionella kyrkorna att engagera sig. Det var nödvändigt att pionjärernas anda av öppenhet skulle få fortsätta och nå sin fullbordan hos alla kristna. Kyrkan som helhet måste, om möjligt, engagera alla sina medlemmar, så att den tid kan komma då öppenhet råder mellan företrädare för olika religioner samtidigt som man respekterar vars och ens övertygelse.

V Stadier av möten och dialog

Vi vill nu försöka nämna de olika stadier som, enligt vår erfarenhet, kan markera de steg som kvinnor och män tar mot Fadern, som inte förkastar något av vad han skapat. Framförallt synes det oss absolut

nödvändigt att man är helt övertygad om att den kristne är kallad av evangeliet att ta det första steget. Om det inte vore så skulle vi för alltid få vänta på att den andre skall besvara ett initiativ som han eller hon redan borde ha lagt märke till, och frånvaron av något svar skulle då ge oss anledning att inte gå vidare. Vi skulle då stänga in oss själva med ett fridfullt samvete, och låtsas att vi har rätt medan vi skulle glömma att förlåta. Jesus sade: ”Jag säger dig: inte sju gånger utan sjuttiosju gånger.” (Matt. 18:22) Alltför ofta kommer vi med ursäkten att ”han gör ju ingenting alls, det är alltid jag som måste göra det”. Även om det skulle vara sant bör vi som kristna alltid vara redo att nå ut till andra.

1. Vara medvetna om våra sår

Att ta första steget är ett evangeliets bud som vi finner svårt att omsätta i praktiken. Varför? Vi är utan tvivel märkta av våra sår, både gamla och nya, vilket kan få oss att rättfärdiga vår benägenhet att göra oss själva till offer, även om vi inte är nöjda med det. När någon annan människa har sårat oss, en jämnårig eller äldre, förväntar vi oss att denne skall komma krypande på sina bara knän.

Förlåtelsen är inte möjlig om vi inte tar med i beräkningen de sår som våra olika grupper under historiens gång tilldelat varandra. När vi betraktar den avgrund, för vilken vi håller de andra ansvariga, måste vi utan tvivel erkänna att Gud ensam kan hela våra sårade minnen och leda oss till att betrakta de andras tro och liv utan fördomar.

2. Se de andra med Guds ögon, att älska dem med Guds hjärta

Som budbärare för försoningen med Gud och mellan människor kommer vi att finna det svårt att utan Guds hjälp gå vidare och skaka av oss de hinder som rädsla, förakt och hat utgör. Endast Gud förlåter helt och fullt, endast Gud kan ge oss förlåtelsens gåva, endast Gud kan hela oss.

Vi borde gå till den andre med en medveten vilja att söka det goda i honom eller henne. Anden verkar också i den andres hjärta. Inom varje grupp kan det finnas några som står emot Guds verk, men vi kan inte föreställa oss att det gäller för alla. Gud är starkare än både ondskan och döden.

Vi behöver inte anse att allt vad den andre gör är värdigt, och än mindre behöver vi uppfatta allt han säger som ”evangelium”. Vaksamhet är nödvändig för att utvärdera olikheter i tro och praktik. Den

som finner att allting är bra i en annan grupp är antingen naiv eller feg, därför att han är rädd för olikheter. Vår uppgift är inte att undertrycka olikheterna utan snarare att riva ner de psykologiska barriärerna mellan oss. För att göra det skall vi i Jesu efterföljd inte dölja de positiva poängerna inom den andra gruppen, även om vi ibland finner det svårt att se dem.

Det är nödvändigt att anstränga sig att betrakta den andre och dennes miljö med lugn. Jesu attityd till den romerske officeren, den kanaaneiska kvinnan, den samariska kvinnan borde hjälpa oss att hitta den rätta inställningen.

3. Dela våra värderingar

Efter det att vi känt igen Andens verk, även då det är beslöjat genom de hinder som finns inom oss trots de nådegåvor vi fått genom dopet, kommer vi att anstränga oss att lyssna till hur den andre beskriver sig själv. Detta är ett svårt steg, eftersom den andre kan vara irriterande om han eller hon försöker rättfärdiga olikheterna genom att säga att vi har fel. Men det kan samtidigt lära oss att undvika att själva göra likadant.

I praktiken försöker vi här föreställa oss tankar, attityder och tros-satser hos den andre som han eller hon kanske aldrig har omfattat. Vi måste lyssna till varandra så att vi inte handlar utifrån idéer som fortfarande är felaktiga, även om de är lika gamla som våra föräldrade konflikter. Vi måste lyssna till den andre för att kunna veta vad vi, var och en, menar med samma ord. Vi behöver lyssna till varandra, åter och återigen, och lyssna fridfullt, så att vi inte ignorerar det sätt på vilket våra samtalspartners praktiserar sin religion i en värld som numera är annorlunda jämfört med den i vilken ”våra färdiga svar på allting” först utvecklades.

4. Erkänna våra tillkortakommanden

Vi måste ha mod att inte försvara det förflutna till varje pris, utan att se efter om vi har varit så perfekta som våra historieböcker brukade beskriva oss, och faktiskt fortfarande påstår att vi är. Om vi är stolta över våra historiska helgon och vår gemenskap med dem måste vi erkänna att vi också varit förbundna med syndare.

Vi är ofta rädda för att säga att vi ångrar det förflutna eftersom vi är rädda för att fördöma våra förfäder. Denna rädsla är en dålig rådgivare

eftersom vi faktiskt dömer våra förfäder när vi försvarar dem och säger: ”det var den tid de levde i”. Det är inte fråga om att döma människor, utan om att vara ledsn för en attityd. Låt oss sluta leta efter ursäcker och säga ”vi skulle ha gjort likadant själva”. Vi skulle naturligtvis till och med ha kunnat göra ännu fler misstag. Problemet är snarare att vid det tillfället ”följde vi inte Kristus”.

5. Vilja vara bröder och systrar med våra likheter och olikheter

Vi måste vilja ha verkligt broderskap mellan Guds folk – vara bröder och systrar såsom hans skapelser, bröder och systrar som har samma värld att förändra, bröder och systrar i vår mänsklighet på historiens stig och, framför allt, bröder och systrar som tror på den ende Guden. Vi vill arbeta med människor, inte med system. Vi behöver gå ut för att möta män och kvinnor som har formats av sin religion för att själva uppfattas som en gemenskap av bedjande troende.

Att inte vilja se likheterna mellan våra två sätt att tro hindrar oss från att glädja oss inför Gud och inför mänskligheten. Att inte vilja acceptera våra olikheter kan leda till att gemenskapen förstörs genom att rätten att leva och tänka i enlighet med samvetet förnekas. Denna vägran att acceptera olikheter har lett grupper av troende till att förakta varandra och att föra krig mot varandra.

Det blir lättare att erkänna olikheterna när vi har förstått att det inte är nödvändigt att tro på samma sätt för att kunna gå vidare tillsammans. Vi måste med lugnt sinne notera våra verkliga likheter och olikheter. Det är här som teologisk dialog finner sin verkliga mening – och ändå kan var och en på sin egen nivå göra en hel del grundläggande arbete. Genom att acceptera olikheter löser vi upp vår fiendlighet mot den andre. Vi undviker också faran av synkretism eller att söka den minsta gemensamma nämnaren.

6. Ge besked om ert hopp (1 Petr. 3:15)

Aposteln Petrus reducerade inte förkunnelsen av det glada budskapet till en sorts katekes eller trosbekännelse. Vi behöver visa andra genom vår livsstil hur djupt vårt liv är fullkomnat av Kristus, Fadern och den helige Ande. Utan att ge den andre ett intryck av att vi våldför oss på honom eller henne är det emellertid också vår uppriktiga önskan att vi skall kunna berätta om grunden för vår kärlek och vår tro. Detta blir lättare från det ögonblick vi erkänner hans eller hennes rätt att göra

detsamma gentemot oss, så länge det sker utan press eller aggression.

Vi har verkligen rätt, när vi nått detta stadium, att förvänta oss en ömsesidighet även om detta inte alltid infrias. Om den andre inte är redo ännu, är då vi det? Borde vi inte förbereda våra hjärtan och sinnen att *ge besked om vårt hopp*, och att acceptera att den andre också kan ge besked om sitt hopp och sin tro.

7. Främja fred och ömsesidig respekt mitt i olikheterna

Vi måste erbjuda vår tro utan polemik till dem som har förmåga att höra oss. Men i vardagsmöten behöver vi veta när det är bäst att överlåta förklaringen av våra olikheter till Gud så att vi tillsammans kan bli facklor som brinner för freden i det tredje årtusendet utan att överge någon del av vår tro. Kristna och muslimer, vilka tillsammans utgör nästan hälften av världens befolkning, har ett stort ansvar att främja rättvisa och fred i världen.⁸

VI Utbildning för kristna

Det var svårt att tänka sig en sådan anda av öppenhet då varje nation med sin egen religion brukade avskärma sig från alla andra i en anda av exklusivitet. Idag tvingar omgivningen oss alla – lemmar i Kristi kropp – att öva oss i ett helt annorlunda sätt att leva tillsammans med bekännare av andra religioner och med icke-troende. Detta är svårt, men om vi är övertygade om att Anden verkar i oss alla kan vi inom oss själva finna en entusiasm som gör det möjligt för oss att övervinna vårt motstånd. När vårt hjärta har vidgats på detta sätt, kommer det då inte att till slut föra oss närmare evangeliet?

Nedan följer några principer och kommentarer som kan hjälpa de troende som vill börja att engagera sig i evangeliets äventyr i det här hänseendet.

1. Närma sig den andre

För att kunna möta den andre i sanning måste vi försöka komma denne tillräckligt nära. Vi förväntar oss detsamma från den andre. Därför behöver vi undervisa alla dem som blivit medvetna om behovet av ett kristet närmande till den muslimska gemenskapen.

Många ser behoven av denna slags utbildning men somliga menar att det i nuvarande läge vore bäst att avstå från att ta ytterligare ini-

tiativ. Det vore ett stort misstag att göra något som skulle störa den pågående dialogen och äventyra de relationer vi byggt upp. Men vår varsamhet får inte leda till handlingsförlamning. Vi tror inte att man kan utveckla en dialog bara genom att analysera texter.

Vi kan inte undervisa människor genom att skydda dem och stänga dem inne, utan genom att gå framåt tillsammans med dem. Om vi använder både våra misstag och våra framgångar kan vi på en och samma gång öppna vägar till varandras tro och samtidigt *bekräfta* vår egen kristna tro. På varje nivå, alltifrån ”gräsrotskristna” till experter, vore det bra att erbjuda en möjlighet att lära genom möten med muslimer och i dialog mellan islam och kristendom, på den nivå som är lämplig för varje grupp.

Det kan och måste uppfattas som en fördjupning av vår egen tro, då den konfronteras med vår nästas tro. En sådan katekes, som varken är aggressiv eller defensiv, skulle eftersom den betraktar den andre med genuin uppskattning förkroppsliga evangeliets uppmaning att älska både Gud och nästan.

2. Börja med nya vänner

Det är bra att identifiera dem som vill leva ut mötets evangelium. En del vet ingenting om den andre men vill efterlikna Kristus i hans kärlek som inte känner några gränser. Vi behöver vara säkra på att de är kapabla att känna igen både det positiva och det negativa. Andra, som redan har erfarenhet, skulle kunna vara vägledare på en väg framåt som både är förnuftig och öppen.

Det kan verka förvånande att upptäcka att de som är tveksamma, när det gäller att närma sig muslimer i allmänhet, ibland har både vänner och släktingar som är muslimer. Eftersom de själva har erfarenhet av svårigheter i sådana möten och ibland har lidit av aggressiva relationer med människor av en annan tro, har de svårt när människor talar om möten eller till och med vänskap. Vi bör inte tveka att lyssna till deras negativa tankar men därefter bör vi be dem berätta om vad som var framgångsrikt i dessa möten. Liksom svåra erfarenheter kan tynga ner ett möte, så kan vänskap genom att man berättar om den visa på en väg framåt, i synnerhet om vi frågar om deras väns muslimska tro verkligen är så främmande för den ömsesidiga vänskap som de delar med oss.

Om vi lyckas övertyga dessa kristna om att vad de för med sig till den gemensamma reflektionen är av avgörande vikt, kan de hjälpa oss

att finna en realistisk väg framåt. Genom att låta gruppen få lära känna deras muslimska vänner kan de allteftersom förändra fiendskapens eller likgiltighetens klimat.

3. Lämna aggressioner och hjälp den andre att göra detsamma

Vi har redan diskuterat hur minnets sår kan bli helade och behovet av att låta oss själva försonas av Kristus. Ett av de viktigaste stadierna i denna process är att lämna aggression bakom sig. Även om det är olämpligt av dem som inte har lidit att ge råd som alltför snabbt kan låta som en föreläsning, kan vi inte vara återhållsamma i det här avseendet. Med Guds nåd måste vi driva ut all kvarstående fiendskap från vårt eget sinne om vi vill nå den förlåtelse som återigen ställer oss på fötter och gör det möjligt för oss att åter vandra tillsammans rakryggade. Samtidigt som vi inte kan fördöma dem som är instängda i sitt eget lidande måste vi förbereda för framtiden. Ett återgäldande av våld och hat har aldrig lett till lycka för efterföljande generationer. Även om somliga kristna inte kan övervinna hatet kan deras bröder och systrar i tron hindra att deras bitterhet blir hela gruppens inställning. Frid och förlåtelse gör mer än alla sorters vapen.

När fiendskapen kommer från den muslimska sidan är det mer komplicerat. Men om vi avser att främja freden kan vi även i sådana fall lättare finna en väg till våra muslimska samtalspartners och tillsammans med dem uppmana till avspänning tills den välsignade dag kommer då våra relationer kan bli både mänskliga och broderliga. Vänskapliga relationer mellan religiösa ledare kan hjälpa till att begränsa framtida konflikter.

Det finns ofta en rädsla att bli lurad av den andre och att bli dennes byte. Eftersom denna rädsla inte bara är inbillning är det nödvändigt att se klart på verkligheten. Men behöver vi inte samtidigt också fråga oss själva huruvida den andre, som utan tvekan hyser samma rädsla, kanske rimligtvis tänker likadant om oss?

4. Äktenskap mellan olika trosbekännare

Som ett resultat av migration har på sistone interkulturella äktenskap mångdubblats. När kulturer och religioner stod emot varandra ansågs sådana äktenskap bedrägliga. Inte heller idag, då olika grupper framgångsrikt lever sida vid sida, uppmuntrar de som har ansvar för utbildning och för tron till sådana äktenskap. De har många goda

anledningar att inte göra det och de har stora svårigheter att förklara implikationerna med sådana äktenskap. Trots detta ökar de interreligiösa äktenskapen eftersom de sociala förändringarna medför ökade kontakter. Kanske vore det bra om vi kunde arbeta positivt med dessa par oavsett vilken ”andlig” lösning de har valt. Erfarenheten visar att grupper som är öppna för att välkomna denna typ av äktenskapssituationer kan ge många äkta par en möjlighet att bli en länk mellan två världar som kanske är fientligt inställda till varandra, eller som saknar kunskap om varandra. När ömsesidig kärlek triumferar över sådana hinder – vilket tyvärr inte alltid är fallet – blir denna kärlek, som respekterar den andres samvete, ett exempel på dialog som levs ut i vardagen. Även om ett sådant par undviker religiös dialog som sådan och var och en förblir sin egen tradition trogen kan de bli ett tecken på ömsesidig respekt, vilket inte borde fördömas.

5. Erfarenhet av den treenige Gudens verk i oss

Den religiösa pluralism i vilken vi lever driver oss att anta en ännu större utmaning. Vårt kristna vittnesbörd kommer inte att bli framgångsrikt om vi inte också lever ut vår erfarenhet av den treenige Guden, både inombords och utåt. Så länge vi höll oss helt och hållet till våra egna behövde den kristna tron inte uttryckas lika klart i detta avseende. Många av de trogna tror på Treenigheten utan att behöva reflektera över det. Men med ett växande antal muslimer i världen, och då islams inflytande gör sig alltmer påmint, tycks det vara än mer nödvändigt att leva ut denna trinitariska existens tydligare än någonsin. Detta både för att vi själva skall vara förankrade i vår kristna tro, och för att vi bättre skall kunna leva som kristna i denna tid.

Alltifrån det ögonblick då vi uppmanar våra bröder och systrar i tron att leva i broderskap med muslimer måste vi undvika varje tendens till synkretism, vilket skulle reducera vår trinitariska monoteism till en unitarisk monoteism. Islam kan också ses som en utmaning som kallar oss att fördjupa vår förbundsmonoteism. Det är inte lätt att uttrycka det specifikt kristna i inkarnationen och i treenighetsläran, varken med ord eller med liv. Ändå är det detta som krävs om vi vill vittna om Kristus frälsaren.

Detta är vårt uppdrag att älska så som vår Gud älskar, så som Fadern, som går till mänsklighetens hjärta, så som Sonen, som kommer mitt

ibland oss, så som Anden, som är med oss intill tidens slut på denna väg av möten och dialog. Borde vi inte, snarare än att försvara en kyrka som barrikaderar sig bakom det förflutna, mer än någonsin praktisera *saligprisningarna* (Matt. 5:3-12), *Fader vår* (Matt. 6:9-13), fridshälsningen i ljuset av uppståndelsen (Luk. 24:36; Joh. 20:19-26), och gränslös solidaritet (Matt. 5:46-48)? Om Skriftens inkarnation i oss och vår efterföljelse av Jesus leder oss att göra vårt vittnesbörd om frälsarens kärlek och förlåtelse mer genomskinligt kommer vi att bli sanna vittnen om Gud, så som Jesus säger: ”Ingen har större kärlek än den som ger sitt liv för sina vänner.” (Joh. 15:13)

Sammanfattning

1. Om vi betraktar islam som ett religiöst och politiskt system som vi bör kämpa emot, riskerar vi allvarligt att identifiera oss själva med en kyrka som står för själv tillräcklighet och aggression. Hur skulle en sådan kyrka kunna vara ett tecken på och ett uttryck för det glada budskapet som är attraktivt och öppet för kvinnor och män i vår egen tid?

I ett enbart religiöst system blir *saligprisningarna*, *Fader vår*, fridshälsningen från den uppståndne Kristus och gränslös solidaritet med andra människor ofta förvisat till marginalen, långt ifrån hjärtat. Dessa fraser blir inte längre den källa som bevattnar marken och gör den fruktbar, utan endast ett ideal för några få helgon som man kan vörda men inte likna.

2. För många muslimer innebär *da'wa* en kallelse att vara en del av islam genom att bekänna islams tro, därför att om man inte gör det blir man fördömd. Somliga kristna predikar sin tro med samma motivation. För oss förefaller evangelisation snarare innebära en kallelse från Kristus att gå till Fadern, inom kyrkan, inte bara tillsammans med våra bröder och systrar i tron, utan tillsammans med alla de människor som Anden ställer i vår väg, så som skedde för diakonen Filippus i Samarien (Apg. 8) eller för Jesus i Gergesa (Luk. 8:38-39), Tyros och Sidon (Matt. 15:21-28)

3. Att reducera evangelisation till enbart muntlig predikan är att reducera Guds Ords inkarnerade liv, inte bara till Jesu offentliga predikan

utan även till några få isolerade men viktiga fraser som han uttalade under den tiden. Det skulle betyda att inte bara glömma hans liv i Nasaret, utan också hans möten med icke-judar under hans liv i offentligheten. Det innebär att man glömmet att budordet ”Gå ut i överallt i världen och förkunna evangeliet för hela skapelsen” (Mark 16:15) inte står där avskilt från resten av evangeliet. Kyrkans tidsålder innebär inte endast ett efterliknande av Jesu offentliga liv utan ett efterliknande av hela hans liv.

Vi måste förkunna det vi tror i varje tid och leda människor till dopet så att en synlig kyrka kan uppstå med Guds nåd. Men även där en kyrka inte kan öppna sig och bli tydlig måste vi vittna om Kristus och leva ut fridshälsningen, saligprisningarna och den gränslösa solidariteten mitt ibland vår generations människor.

4. ”Kristi kärlek lämnar mig inget val /.../” (2 Kor. 5:14) Gud kommer inte att fråga oss om vi har utfört under och döpt massorna (1 Kor. 13), men han kommer att se efter om den kärlek han har ingjutit i oss har drivit oss att *förkunna budskapet från hustaken* så ofta som möjligt. Han kommer också framförallt att se efter om den kärleken har lett oss att varje dag leva ut det budskap som den andre faktiskt inte klarar av att höra från våra läppar. Det handlar inte om att tystna utan om att med våra liv ropa ut budskapet – ju svårare det är att vinna gehör, desto högre.

5. I Bombay den 3 december 1964 sade påven Paulus VI till representanter för olika religioner i Indien: ”Vi skall inte komma samman enbart som turister, utan som pilgrimer som går ut för att söka Gud inte i byggnader av sten, utan i människors hjärtan.”⁹

Om vi hyser mindre rädsla för varandra kan vi utföra stora ting. Att komma nära den andre kommer inte att visa sig vara en återvändsgränd där man blir krossad, utan en väg till respekt för den andre. Denna ömsesidiga respekt kommer att leda till att utrymme skapas där alla kommer att känna sig likvärdiga inför Gud och människor.

Alla bibelcitater är från *Bibeln*, Bibelkommissionens översättning, 2000.

Översättning av *Meeting Muslims?*

Hemsidor: www.cec-kek.org, www.ccee.ch

Bibliografi i urval

Svenska

Kyrkan och religionerna – Katolska grunddokument. Red. Kaj Engelhart, Veritas Förlag, Stockholm 2005.

Tyska

M. Borrmans, *Wege zum christlich-islamischen Dialog*, CIBEDO, Frankfurt/M 1985.

Dominus Iesus, Erklärung über die Einzigkeit und die Heilsuniversalität Jesu Christi und der Kirche, Kongregation für die Doktrin des Glaubens 2000.

Evangelisches Missionswerk in Deutschland (Hrsg.), *Die Begegnung von Christen und Muslimen*. Eine Orientierungshilfe mit pädagogischen Hinweisen für die Arbeit mit Gruppen, Hamburg, 6. Auflage, 1999.

Internationale Theologenkommission, *Das Christentum und die Religionen* (30.9.1996), hrsg. vom Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, Bonn (Arbeitshilfen 136).

Kirchenamt der Evangelischen Kirche in Deutschland, *Zusammenleben mit Muslimen in Deutschland*. Gestaltung der christlichen Begegnung mit Muslimen. Eine Handreichung des Rates der Evangelischen Kirche in Deutschland, Gütersloh, 2. Auflage 2000.

Lutherisches Kirchenamt der Vereinigten Evangelisch-Lutherischen Kirche Deutschlands und Kirchenamt der Evangelischen Kirche in Deutschland, *Was jeder vom Islam wissen muß*, Gütersloh, 6. Auflage 2001.

Päpstlicher Rat für den Dialog mit den Religionen, *Die Haltung der Kirche gegenüber den Angehörigen anderer Religionen. Gedanken und Weisungen über Dialog und Mission*, Vatikanstadt 1984.

Rat der Europäischen Bischofskonferenzen (CCEE) und Konferenz Europäischer Kirchen (KEK), Ausschuss „Islam in Europa“, *Die Präsenz der Muslime in Europa und die theologische Ausbildung der kirchlichen Mitarbeiter*, CIBEDO, Frankfurt/M., 1992.

Rat der Europäischen Bischofskonferenzen (CCEE) und Konferenz Europäischer Kirchen (KEK), Ausschuss „Islam in Europa“; *Christlich-muslimische Eben. Eine pastorale Handreichung*, CIBEDO-Beiträge Heft 1/1997, Frankfurt/M 1997.

- Rat der Europäischen Bischofskonferenzen (CCEE) und Konferenz Europäischer Kirchen (KEK), Ausschuss „Islam in Europa“, *Christen und Muslime: Gemeinsam Beten? Überlegungen und Texte*, Genf/St. Gallen, 2003.
- Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz (Hrsg.), *Christen und Muslime in Deutschland*. Eine pastorale Handreichung, Bonn, 1993.
- Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz (Hrsg.), *Christen und Muslime in Deutschland*, Arbeitshilfe nr. 172, Bonn 2003.
- C.W. Troll, *Muslime fragen, Christen antworten*, Topos, Kevelaer 2003.

Engelska

- Islam in Europe Committee (Council of European Bishops' Conferences, CCEE and Conference of European Churches, CEC), *Christians and Muslims in Europe*, Acts of the Sarajevo Conference, 12-16.09.2003 in *Religioni e sette nel mondo*, Ed. Gris, Anno 6, Numero 1, 2001-2002.
- P. Lewis, "Christian-Muslim Relations in Britain: between the local and the global", in Anthony O'Mahony and Ataullah Siddiqui (eds), *Christians and Muslims in the Commonwealth, a dynamic role in the future*, 2001, Altajir World of Islam Trust, London, ISBN 1 901435 08 3.
- Pontifical Council for inter-religious dialogue, *Dialogue and proclamation. Reflection and orientations on Interreligious Dialogue and the proclamation of the gospel of Jesus Christ*, 1991.
- The Road Ahead, A Christian-Muslim Dialogue*, 2002, Church House Publishing, London, ISBN 0 7151 5002 2. A record of the seminar 'Building Bridges, involving forty scholars at a two-day international seminar at Lambeth Palace in January 2002. Hosted by the Archbishop of Canterbury, the event was supported by the Prime Minister, with the co-operation of Prince El Hassan bin Talal of Jordan.

Franska

- M. Borrmans, *Orientations pour un dialogue entre chrétiens et musulmans*, Ed. Cerf., 1981
- M. Borrmans, *Dialogue à temps et contretemps*, Versailles ed. Saint Paul.
- Commission théologique internationale, *Le christianisme et les religions*, 1996.

- Documents Episcopat n° 6-7, avril 1999, *Catholiques et musulmans. Un chemin de rencontre et de dialogue* Texte et fiches pastorales.
- J.M. Gaudeul, *Appelés par le Christ, ils viennent de l'Islam*, Ed. Cerf 1991.
- F. Gioia (éditeur), *Le Dialogue interreligieux dans l'enseignement officiel de l'Eglise catholique*, Editions de Solesmes 1998.
- L'attitude de l'Eglise catholique devant les croyants des autres religions. Réflexions et orientations concernant le dialogue et la mission*. Document du Secrétariat pour les Non-Chrétiens 1984.
- D. Masson (Traduction de), *Coran*, Ed Gallimard, coll. La Pleiade 1972. Existe aussi en livre de poche, 2 vol. collection Folio n° 1233 & 1234.
- T. Ramadan, *Les musulmans d'Occident et l'avenir de l'Islam*, Sinbad-Actes Sud 2003.

Italienska

- S. Allievi, *Musulmani d'Occidente tendenza dell'Islam Europeo*, Carocci Ed., Roma 2002.
- D. Atighetchi, *Islam, Musulmani e Bioetica*, Armando Editore, Roma 2002.
- M. Borrmans, P. Branca, V. Cottini, M.P. Pedai Fabris, C.M. Guazzetti, V. Poggi, G. Rizzardi, G. Zatti, *Il Corano: traduzioni, traduttori e lettori in Italia*, ITL, Milano 2000.
- M. Borrmans, *Islam e Cristianesimo, le vie del dialogo*, Ed. Paoline, Torino 1993.
- F. Cardini, *Europa e Islam storia di un malinteso*, Laterza, Roma 2002.
- Comitato Islam in Europa CCEE-KEK, *La presenza dei musulmani in Europa e la formazione teologica dei collaboratori pastorali ; Reciprocità islamo cristiana. Elementi di riflessione per le Chiese europee ; Matrimoni tra Cristiani e musulmani, Direttive pastorali, in Religioni e sette nel mondo*, Ed. Gris, Anno 5 Numero 3, 1999-2000.
- Comitato Islam in Europa CCEE-KEK, *CRISTIANI E MUSULMANI IN EUROPA, ATTI DELLA CONFERENZA ISLAMO-CRISTIANA DI SARAJEVO, 12-16.09.2001, in RELIGIONI E SETTE NEL MONDO*, Ed. Gris, Anno 6 Numero 1, 2000-2001.
- Comitato Islam in Europa CCEE-KEK, *Cristiani e Musulmani : pregare insieme ?*, St. Gallen/Ginevra 2003.

- G. Crespi-Giuseppe Samir Eid, *L'Islam: storia, fede, cultura*, Ed. La Scuola, Brescia 1996.
- Dichiarazione *Nostra Aetate* sulle relazioni della Chiesa cattolica con le religioni noncristiane, Documenti del Concilio Vaticano II.
- S. Ferrari (a cura di), *L'Islam in Europa. Lo statuto giuridico delle comunità musulmane*, Società Editrice il Mulino, Firenze 1996.
- J.M. Gaudeul, *Vengono dall'Islam chiamati da Cristo*, traduzione dal francese di Gianni Gualanduzim, Editrice Missionaria Italiana, Bologna 1995.
- C.M. Guzzetti (introduzione, traduzione, e commento di), *Il Corano*, Ed. LDC Leumann, Torino 1989.
- J. Neirynek e T. Ramadan, *Possiamo vivere con l'Islam? Il confronto tra la religione islamica e le civilizzazioni laiche e cristiane*, Ed. Al Hikma, Imperia 2000.
- H. R. Piccardò (cura e traduzione di), *Il Corano*, revisione e controllo dottrinale della Unione delle Comunità ed Organizzazioni Islamiche in Italia, Grandi Tascabili Economici Newton, Roma 1997.

Tidskrifter

- Begríp* (holländsk) Cura Migratorum, Luybenstraat 17, NL-5211 BR Hertogenbosch, Tel: 00.31.73.14 51 59, Fax: 00.31.73.613 11 75
- El – Kalima* (fransk) Bulletin de dialogue entre Chrétiens et Musulmans, rue du Midi, 69, B-1000 Bruxelles, Tel: 00.32.2.5118217; Fax: 00.32.2.5112245; elkalima@busmail.net
- Encuentro* (spansk) Darek-Nyumba, c/Alcala, 41-3, E-28014 Madrid, Tel: 00.34.915.32 62 50
- Encounter* (engelsk) PISAI, Viale di Trastevere 89, 00153 Roma, Tel: 00.39.06.588 26 27, Fax: 00.39.06.588 25 95 - info@pisai.org
- Il Dialogo-Al-Hiwar* (italiensk) Centro F. Peirone, Via Barbaroux 30, 10122 Torino, Tel: 0039/011/5612261, Fax: 0039/011/5635015
- Islam and Christian-Muslim Relations* (engelsk) Produced by the Centre for the Study of Islam and Christian-Muslim Relations, University of Birmingham, Elmfield House, Selly Oak Campus, Bristol Road, Birmingham B29 6LQ, UK, Tel: 00.44.121.415 2279; Fax: 00.44.121.415 2297; csic@bham.ac.uk, in partnership with Centre for Muslim-Christian Understanding, Georgetown University, Washington DC.

- Encounters, Journal of Inter-cultural Perspectives* (engelsk) Produced by The Islamic Foundation, Markfield Conference Centre, Ratby Lane, Markfield, Leicester, LE67 9SY UK, tel +44 (0) 1530 244944 fax +44 (0) 1530 244946 ataullah@Islamic-foundation.org.uk
- Islamochristiana* (arabisk/engelsk/fransk) Pontificio Istituto di Studi Arabi e d'Islamistica. Viale di Trastevere 89, I-00153 Roma, Tel: 00.39.06.5882676, Fax: 00.39.06.5882595; info@pisai.org
- Se Comprendre...* (fransk) F-69110 Sainte-Foy-les-Lyon, Tel: 00.33.478.592042; Fax: 00.33.478.598861; contact@comprendre.org
- SRI-Lettre* (fransk) Secrétariat pour les relations avec l'Islam, Organisme de la Conférence Episcopale Française; 71, rue de Grenelle, F-75007 Paris; Tel.00.33.1.42220323; Fax: 00.33.1.42843041; sriparis@wanadoo.fr

Fotnoter

1. John Donne (1573-1631), återupprepat av trappistmunken Thomas Merton (1915-1968), och använt av rabbi Abraham Joshua Heschel (1907-1972) "Ingen religion är en öde ö".
2. Ett område på andra sidan Gennesarets sjö, mitt emot Galileen. Det kallas också Gadaras område (Matt. 8:28).
3. J.-M. Gaudel, *Encounters and Clashes. Islam and Christianity in History*. Rome, PISAI, 1984, Vol 1 s. 34-36. Jfr. *Islamochristiana* 3, 1977, s. 122.
4. A. T. Khoury, *Les théologiens byzantins et l'islam*. Tome 1: *Textes et auteurs (VIIIe-XIIIe s)*. Louvain, Nauwelaerts, 1969. Tome 2: *Polémique byzantine contre l'islam (VIIIe-XIIIe s)*, Leiden, Brill, 1972.
5. Den 7:e Kontroversen publicerades på franska under titeln *Entretien avec un musulman* i samlingsverket *Sources chrétiennes*. Paris, Cerf, 1966.
6. Citerat av J.-M. Gaudel, *op cit* Vol 2 s. 75.
7. *Mizân al-Haq* (Sanningens balans) respektive *Idh-bâr al-haq* (Sanningens manifestation), vilka båda har översatts till många olika språk och fortfarande finns i tryck idag.
8. Nästan 2 miljarder kristna och 1 miljard 300 miljoner muslimer enligt D. B. Barrett, *World Christian Encyclopaedia*, Oxford, Oxford University Press, 2000.
9. *Le dialogue interreligieux dans l'enseignement officiel de l'Eglise catholique*, nr. 200, s. 129, Ed. de Solesmes, 1998.

Riktlinjer för möten med andra religioner för kyrkorna inom Borgågemenskapen

Konsultation med Borgågemenskapen om Relationer till andra religioner. Oslo, 30 november - 3 december 2003

A. Det börjar med Gud

Då vi som kristna möter människor med annan tro, livsåskådning och andligt liv gör vi det i Guds namn och med styrka i det vi känner som Treenigheten. Denna trosuppfattning visar oss några teologiska nyckelprinciper som bör genomsyra dessa möten:

Gud är inte mindre generös i frälsningen än i skapelsen

Den Gud vi möter i skapelsen är generös i sin nåd och gläder sig åt olikheter – ”Otaliga är dina verk, O Herre! Med vishet har du gjort dem alla.” (Ps. 104:24) Denna skapelsens Gud är samme Gud som vill leda alla till fullkomlighet.

Jesus Kristus uppenbarar Guds ansikte och öppnar vägen till Gud

Genom Jesus har vi sett ”utstrålningen av Guds härlighet” (Hebr. 1:3); han visar oss vägen till Fadern och vi vill vandra den tillsammans med andra. Vårt vittnesbörd om den vägen måste frambäras så att det av alla människor kan uppfattas som ett glädjebudskap. Det är inte vår uppgift att staka ut gränserna för Guds barmhärtighet.

Andens närvaro blir känd genom Andens frukter

”Av frukten känner man trädet”, och ”Andens frukt är kärlek, glädje, frid, tålmod, vänlighet, godhet, trofasthet, ödmjukhet och självbehärskning”. (Matt. 12:33; Gal. 5:22f) Då vi stöter på dessa kvaliteter i våra möten med människor av annan tro kan vi, tack vare Guds nåd, känna Andens närvaro.

B. Våra samhällen i ett vidare perspektiv

De samhällen inom vilka våra kyrkor är kallade till mission och tjänst utmärks alltmer av mångfald i religioner, trosåskådningar och andligt liv. Detta är till stor del ett resultat av historiska omflyttningar av människor från andra samhällen, varifrån man tagit med sig sin tro och sin kultur. Detta har ägt rum i skiftande grad och under olika perioder: I vissa länder lever stora, väletablerade trosgemenskaper sida vid sida sedan generationer tillbaka, medan den religiösa mångfalden i andra sammanhang är en förhållandevis ny företeelse som förekommer endast i ringa omfattning. Dessutom förändras situationen av att människor fortsätter att komma till oss för att söka tillflykt och välstånd i våra länder.

Bakom de synliga och kulturellt identifierbara trosgemenskaperna i våra samhällen finns numera också en mer vittomfattande mångfald och ett andligt sökande med mer flytande gränser. Många söker mål och mening inom nya eller alternativa andliga mönster. Antalet konversioner mellan olika religioner ökar. Medan somliga väljer lösa nätverk för att ventilera sina livsfrågor vänder sig andra till de tydligt definierade svar som erbjuds inom olika mer stramt organiserade grupper. Och många människor hämtar sin livsåskådning och sina värderingar i sekulära och humanistiska livsåskådningar utan transcendentala inslag.

C. Utmaning till urskiljning

Inom sådana komplexa multireligiösa kontexter ställs kristna församlingar inför utmaningen att urskilja vad som är Guds vilja, genom att förbli trogna lärjungar till Jesus Kristus och hålla oss öppna för Andens ledning. Inom våra kyrkor kommer det att fortsätta finnas många olika teologiska utgångspunkter, metoder och slutsatser som svar på denna utmaning. Som anglikaner och lutheraner försöker vi vara särskilt uppmärksamma på de sätt som Bibeln kan utmana och vägleda vårt tänkande och handlande i relation till andra religioner. Då vi tillsammans läst Skriften har vi funnit att samspelet mellan de bibliska texterna och våra kontexter ibland kan motsvara de olika synsätt som finns ibland oss, och vi inser att den kristna reflektionen i våra möten med andra trosuppfattningar förmodligen kommer att fortsätta vara en omdebatterad fråga inom båda våra traditioner, under en lång tid framöver.

Med den utgångspunkten är det särskilt viktigt att en öppen och positiv dialog får fortgå mellan gemenskapskyrkorna och tillsammans med andra medkristna inom våra ekumeniska systerkyrkor, för att ge komplement och resurser till vår dialog med människor av annan tro, livsåskådning eller andligt liv. I följande avsnitt presenteras, som ett bidrag till denna dialog mellan kristna kyrkor, några reflektioner utifrån vår egen erfarenhet, sammanfattat i tolv punkter, som visat sig vara särskilt viktiga för dialog med andra religioner i våra samhällen. Dessa ska betraktas som exempel. Vår intention har inte varit att presentera en fullödig, systematisk redogörelse. Med tanke på de ständiga förändringar som pågår i den kontext inom vilken vår mission och vår tjänst utövas, bör punkterna uppfattas som ett pågående arbete som kräver kontinuerlig uppdatering och revision.

D. Tolv aspekter som kristna bör beakta i möten med andra religioner

Följande aspekter på möten med andra trosinriktningar uttrycks med ett språk som är tillämpligt för personliga relationer. Vi har funnit att möten med människor av annan tro kan bli en djupt omvälvande process för oss själva, en process som kan leda till att vår egen tro fördjupas, förnyas och växer. Som kristna deltar vi aldrig i möten med andra trosuppfattningar endast för vår egen del, utan alltid som medlemmar av vår trosgemenskap. Denna representativa roll är särskilt tydlig för dem som är vigda till kyrkans tjänst, men möten med människor av annan tro är också ett område för det kristna lärjungaskapet där lekfolk har en viktig roll att spela. Lekfolk talar och handlar också som representanter för hela kyrkan.

1. Bygga ett varaktigt tillitsförhållande

Vår tro vittnar om det centrala i ömsesidiga, varaktiga åtaganden gentemot varandra som ett sätt att bygga stabila och tillitsfulla relationer. I möten med människor av annan tro kan ingenting ersätta den tålmodiga, omsorgsfulla och tidskrävande process det innebär att lära känna de andra, vinna deras respekt och bli deras vänner. Vi har funnit att det är i relationer av detta slag, uppbyggda under många år, som dialogen blir autentisk, ett ärligt sökande efter sanningen kan äga rum och svåra frågor kan behandlas.

2. Säg sanningen om den andre

Att tala sanning kräver av oss att vi undviker ett förenklat eller homogenerat språk. Vi behöver istället erkänna att varje trosgemenskap, inklusive vår egen, är både komplex och full av olikheter. När vi talar om andras tro eller religiösa bruk måste vi först skaffa oss bra information och dessutom lita till auktoritativa källor för att bygga upp vår kunskap. Detta kräver att vi anstränger oss att sätta oss in i deras situation på ett fantasifullt sätt och med god vilja. Det är orättvist att jämföra vår egen religions ideal med någon annans religions seder och bruk eller *vice versa*. Både kristna och andra medlemmar i våra samhällen måste vara medvetna om att vi alla står inför utmaningar när det gäller att leva ut vår tro i samhället. Även i situationer då vi är djupt oense med varandra måste vi anstränga oss att förstå de andras tro och bruk, att respektera den tro som genomsyrar dem och att älska dem som våra medmänniskor. Om vi vid något tillfälle anser att vi måste kritisera den andres ståndpunkt måste vi samtidigt beakta en självkritisk hållning.

3. Dela med oss av vår tro

Vi är kallade att dela med oss av vår tro till andra på ett frimodigt men samtidigt lyhört sätt. Då visar vi att vi är redo att lyssna och lära, likaväl som att tala. Vi erkänner att de som engagerar sig i dialogen kan ha olika intentioner och det är lätt att misstänka varandra för en dold agenda. Vi kan inte påtvinga den andre vår tro, men vi bör alltid vara redo att vittna om vår tro i handling såväl som i ord. Vi får aldrig utnyttja utsatta individers eller grupper situation, och vi får heller inte ställa som villkor att andra skall acceptera vår kristna tro. Inom våra egna kyrkor accepterar vi att kristna inbördes har olika uppfattningar både om relationer med människor av annan tro och om evangelisation. Vi anser det viktigt att dessa olikheter skall kunna diskuteras öppet och respektfullt i ljuset av vår teologi och kristna erfarenhet.

4. Komma samman inför Gud

Vi är medvetna om att det finns många tillfällen då kristna skulle vilja komma samman med människor av annan tro i bön och gudstjänst inför Gud. Det skulle exempelvis kunna ske inom en pastoral kontext i samband med bröllop eller begravning, inom vardagslivet i en grupp eller en organisation, i samband med en krissituation, eller vid lokala

eller riksomfattande tillfällen för åminnelse eller tacksamhet. Några av oss kommer att välkomna sådana tillfällen medan andra kommer att finna dem mycket svåra. Också bland människor av annan tro kommer åsikterna att skifta. Oavsett hur samlingar för bön och gudstjänst avsedda för människor av olika tro organiseras anser vi att det är viktigt att vara klar över syftet med en sådan samling, att fundera över lämplig lokal och att förvissa sig om att alla närvarande kan vidhålla sin integritet och trygghet. Delad tystnad kan vara ett värdefullt sätt att uttrycka vår gemensamma närvaro inför Gud. Vi kan även lära oss mycket av erfarenheten att närvara som hedrade gäster vid varandras bön och gudstjänst.

5. Svara mot förändringar i samhället

Medan vi kan glädja oss åt den nya vitalitet som religiös och kulturell mångfald har fört med sig till stora delar av vårt samhälle måste vi också vara medvetna om den förvirring och smärta som många kan känna då de ser sina lokala samhällen förändras. Vi understryker vikten av att upprätthålla en livlig och engagerad kristen närvaro på det lokala planet i multireligiösa områden. Vi är också medvetna om behovet av att vara lyhörda inför de ständiga förändringar som påverkar grupper av människor av annan tro. Det förekommer till exempel stora skillnader i värderingar mellan olika generationer, och i vissa samhällen finns många ungdomar som har erfarenhet av att redan ha bott i flera olika länder.

6. Utbilda och fostra i tron

I de sammanhang där kristna engagerar sig i undervisning kan vi säkerställa att barn och ungdomar rustas till att leva som medborgare i religiöst pluralistiska samhällen. En del i detta är att insistera på att kristendomen tas på allvar som ett ämne i religionsundervisningen, och att undervisning om kristen tro sker med medvetenhet om dess internationella räckvidd och dess kulturella olikheter i den lokala situationen. Inom kyrkans församlingar behöver undervisningen utformas på ett sådant sätt att den hjälper kristna att undersöka hur deras egen tro ska möta andra religioner. Att införa sådana erfarenheter i undervisning kan bidra till ökad trygghet i den egna tron och en ökad öppenhet mot andra.

7. Stödja familjelivet

Vi bör vara lyhörda inför de förhoppningar och behov som finns hos människor som ingår äktenskap över trosgränserna. Präster och andra som är engagerade i själavårdande tjänst bör vara beredda att erbjuda lämplig rådgivning och stöd för sådana par och för deras familjer. De behöver också ha tillgång till lämpliga resurser för fostran och undervisning av barn i familjer med olika trosuppfattning. En praxis för stöd till familjer som har konverterat till eller från en annan tro bör också utvecklas. Vi upplever att det finns ett växande behov av god själavård för dem som upplever sorg i sina relationer med människor av en annan tro.

8. Arbeta för det gemensamma goda

Vi bör samarbeta med människor av andra trosgemenskaper i praktiska projekt, varhelst detta är lämpligt och möjligt. Vi tror att våra kyrkor har en särskild roll då det gäller att uppmuntra våra regeringar och lokala myndigheter att undersöka och förstå de komplexa förhållanden som råder inom trosgemenskaper och deras organisationer. Vi är medvetna om att människor av alla religioner bryr sig om hela samhället, medan vi samtidigt måste vara ärliga inför de olikheter som kan erfaras när vi försöker tolka till synes gemensamma värden. Vi tror att kyrkorna har en särskild uppgift att arbeta med människor av annan tro när det gäller att hjälpa asylsökande och flyktingar.

9. Engagera både kvinnor och män

Vi är medvetna om att det i många möten med andra trosuppfattningar finns ett behov av att stärka kvinnors närvaro och aktiva engagemang (fast i somliga sammanhang kan det vara män som är underrepresenterade). Tillsammans med människor inom andra trosgemenskaper bör vi sträva efter att försäkra oss om att deltagarna i möten mellan de olika religionerna har en lämplig fördelning mellan könen, och vi bör föregå med gott exempel när det gäller den kristna representationen. Samtidigt bör vi vara medvetna om de religiösa och kulturella faktorer som hindrar kvinnors deltagande vid sidan om män, i aktiviteter mellan olika religioner. I dialog med andra religioner bör vi lyfta frågor om kvinnors rättigheter närhelst detta är lämpligt.

10. Engagera sig i frågor på internationell nivå

Vi vet att det är omöjligt att särskilja relationer med andra trosuppfattningar i våra egna länder från resultaten av olika situationer i andra länder. Internationella frågor kan få mycket allvarliga effekter på minoritetsgrupper av annan religion, och i synnerhet i krisituationer bör vi vara redo att visa solidaritet med gemenskaper som kan känna sig hotade. Situationen för sårbara minoriteter i andra länder kan ofta bli ett viktigt tema i dialogen och våra kyrkor kommer att känna särskild omsorg om de kristna gemenskaper som får utstå förföljelse. Vi behöver dock klargöra det orättvisa i att hålla trosgemenskaper i våra egna länder ansvariga för handlingar som deras trosfränder utför i andra delar av världen.

11. Skydda rätten till fri trosutövning

Det kristna åtagandet att älska nästan och söka rättvisa för alla människor leder oss till att bekräfta vikten av trosfrihet inom varje samhälle. Inom våra egna länder tryggas denna rätt genom den Europeiska konventionen om mänskliga rättigheter: ”Varje människa har rätt till frihet i tanke, samvete och religion; denna rätt inkluderar rätten att ändra sin religion eller tro, och frihet att, antingen ensam eller i gemenskap med andra, och offentligt eller privat, manifestera sin religion i gudstjänst, undervisning, praktik och utövande.” Vi bör vara särskilt måna om rätten för minoritetsgrupper inom våra egna samhällen. Vi är medvetna om vikten av principen om likvärdigt lagligt skydd för alla våra medborgare. Det är viktigt att religiös auktoritet inte missbrukas till att kontrollera eller förtrycka sårbara individer.

12. Ändra religiös tillhörighet

Där Anden verkar kan vi glädja oss över att människor ibland konverterar till Kristi väg. Detta skall alltid ske genom Guds samverkan med andra människor och inte av vår egen påverkan. Vi är medvetna om att möten med andra religioner kan ha en mäktig och oförutsägbar effekt på människors liv. Det kan leda människor till att ändra sin religiösa tillhörighet bort från, likaväl som till, kristendomen. Människor av olika religioner kan också uppleva att deras möten med andra religioner för dem närmare Gud inom ramen för deras egen religiösa tillhörighet. Som kristna bör vi vara medvetna om de svårigheter som kan möta nya troende och våra kyrkor behöver vara beredda att för-

ändra sig själva i syfte att välkomna nya medlemmar. En del konvertiter kan ha svårigheter med själva begreppet dialog med andra religioner, särskilt om det leder dem till möten med deras egen tidigare religion. Andra konvertiter kan ha ett värdefullt personligt bidrag att ge till förståelsen av andra religioner, och vi anser att deras plats i dialogen bör understrykas.

Hemsida: www.porvoochurches.org

Viktigt att veta om islam

Femton saker som kristna bör veta om islam
Svenska kyrkan, Kyrkokansliet, 2004

Inledning

”Sedan århundraden bor det muslimer i Europa. I många europeiska länder utgör de betydande minoriteter. Därför finns det många goda kontakter och grannrelationer mellan kristna och muslimer, men också starka ömsesidiga reservationer och fördomar. Dessa beror på smärtsamma erfarenheter i historien eller under senare tid.

Vi vill intensifiera umgänget mellan kristna och muslimer och kristen-muslimsk dialog på alla nivåer. Särskilt vill vi uppmuntra till samtal om den ende Guden och om förståelsen av mänskliga rättigheter.

Vi förbinder oss

- att möta muslimer med respekt,
- att samarbeta med muslimer i gemensamma angelägenheter.”

(Från *Charta Oecumenica – Riktlinjer för det växande samarbetet mellan kyrkorna i Europa* kap 3, stycke II, s. 22. Sveriges Kristna Råds skriftserie nr 1, 2001.)

Femton saker som kristna bör veta om islam

Muslimer tror på en enda barmhärtig Gud, den ende skaparen. De tror att änglarna är skapade av Gud och att Gud har sänt profeterna till mänskligheten. De tror på en Domens dag då Gud skipar rättvisa.

1. Gud eller Allah?

Gud på arabiska är Allah. Kristna som talar arabiska använder också ordet Allah för Gud.

I *Koranens budskap i svensk tolkning* (Stockholm, 1998) används ordet Gud för Allah.

2. Gudsbild

Varje sura (kapitel) i Koranen inleds med orden ”I Guds den nåderikes, den barmhärtiges namn!”. Att Gud är rättvis och barmhärtig är centralt i islams gudsbild. Gud kan benämnas Förbarmaren, Den barmhärtige, Förlåtaren, Domaren, Rättvisan, Den milde, Benådaren, Den rätt handlande, Den rättsinnige.

3. Profeten Muhammad

Muslimer tror inte att Profeten Muhammad är gudomlig; endast Gud är Gud. Detta är alla muslimers uppfattning om monoteism. Profeten Muhammad är den siste av Guds profeter.

4. Jesus i islam

Muslimer tror på alla profeterna och betraktar Jesus (arab. *Isa*) som en profet. De tror att han är Marias son och de tror på jungfrufödseln. Muslimer tror däremot inte att Jesus var Guds son. De tror att det var någon annan, snarlik Jesus, som korsfästes på Golgata. Enligt islam är ett av domedagens stora tecken att Jesus återkommer till jorden.

5. Koranen

Koranen kan inte översättas, endast tolkas. Sådana tolkningar har inte samma ställning som Koranen på arabiska, *Qur'an*, som är den ursprungliga Koranen och egentligen den enda.

Den svenska ”översättning” som muslimer i Sverige oftast använder benämns *Koranens budskap i svensk tolkning* och är, enligt detta sätt att se, tolkad av Mohammed Knut Bernström.

6. Arabiska

Av världens muslimer är ca 12 % araber. Det finns även kristna araber. Det arabiska språket har en särställning inom islam eftersom Koranen förmedlades på arabiska till Profeten Muhammad. Detta skedde, enligt islamisk tro, genom ärkeängeln Gabriel (arab. *Jibril*).

7. Kultur och religion

Kultur är inte detsamma som religion. Förtryck och misogyni (kvinnoförtryck t.ex. i form av kvinnlig analfabetism, ”hedersmord”, kvinn-

lig könsstympning, arrangerade äktenskap, fysisk misshandel etc.) tillhör de patriarkala kulturernas traditioner och kan inte föras tillbaka på islam. De patriarkala kulturernas traditioner finns även bland kristna.

8. Islams mångfald

Det finns mångfald inom islam, precis som inom kristendomen. Det finns kulturella skillnader eftersom det finns muslimer över hela världen, från Sverige till Sydafrika, från Nigeria till Kina. Mångfalden hålls ihop t.ex. genom de fem grundpelarna.

9. Islams fem grundpelare

Ibâdât, även kallade de religiösa plikterna, är

i) Trosbekännelsen *schahâda* (*shahâda*) ("Det finns ingen Gud utom Gud och Muhammad är hans Profet") Man upptas i islams gemenskap genom att läsa trosbekännelsen högt (ofta inför andra muslimer).

ii) Bönen, *Salât*. En rättrogen muslim ber vänd mot Mecka, fem gånger per dygn. En muslim skall be sin första bön i gryningen, innan solen bryter fram, den andra bönen beds vid middagstid, den tredje bönen beds vid den sena eftermiddagen, den fjärde bönen beds vid skymningen och den femte bönen beds när mörkret har fallit. Av praktiska skäl slår man ofta samman flera av bönetiderna, ungefär som kristna gör med tideböerna.

iii) Fastan, *Sawm*, äger rum under den nionde månaden *Ramadan*. Den islamiska kalendern har månår (29 eller 30 dagar x 12 månader) och är därför rörlig. Fastemånaden flyttas varje år och följer därmed inte årstiden. Att fasta är förbjudet för den som är för ung eller av hälsoskäl inte mår bra av en sådan ansträngning. Det finns även andra skäl till dispens från fastan. Fastan sker under den tid av dygnet då solen är uppe, och man skall då varken äta eller dricka eller ha sexuellt umgänge.

iv) Den religiösa avgiften eller allmosan, *Zakât*. En rättrogen muslim ger till de fattiga och behövande en bestämd del av sina sparade pengar, 2,5 %.

v) Pilgrimsfärden till Mecka, *Hajj*. Varje rättrogen muslim, som har möjlighet, skall vallfärda till Mecka åtminstone en gång i livet. Den som genomfört vallfärden till Mecka får lägga hederstiteln *hajji* till sitt namn.

10. Jihad

Jihad, betyder ansträngning och kamp och används ofta i betydelsen att arbeta/kämpa med sig själv för att bli en bättre människa. Det kan handla om att ta en examen, eller om att bekämpa fattigdomen. Begreppet kan även användas om väpnad kamp för att försvara islam. Termen *Jihad* används ofta slarvigt om religionskrig, både i svensk press och av en del muslimer. Islam varken upphöjer, stöder eller befordrar mord eller terrorism.

11. Inget tvång i religionen

En viktig princip i islam är att ingen får tvingas att bli muslim. Se sura 5:48 "Om Gud hade velat hade Han helt visst gjort er till ett enda samfund,, men det var Hans vilja att sätta er på prov genom det som Han har skänkt er. /.../"

Sura 2:256 "TVÅNG skall inte förkomma i trosfrågor. Vad som är rätt handlande är klart skilt från fel och synd." Judar och kristna tillhör "Bokens folk", (arab. *ahl al-kitab*) och är de som inte antog islam men som uppfattas som efterföljare till profeter före Muhammad.

12. Sunniter och schi'iter

Det finns två stora riktningar inom islam, sunniter och schi'iter (shii-ter). Majoriteten av världens muslimer är sunniter. *Sunna* är arabiska och betyder sed eller tradition. De som följer *sunna* kallas sunniter och följer Profeten Muhammads och de fyra första kalifernas (muslimska ledarnas) sed och tradition.

Schi'at (shiat), arabiska för parti, används i betydelsen Alis parti. Termen används om och av dem som anser att Ali borde ha blivit den första kalifen efter Muhammads död. Schi'iter följer Profeten Muhammad och Alis tradition. Ali var Muhammads kusin och svärson. Schi'iter är i majoritet i Iran och Irak, och utgör en betydelsefull minoritet i Pakistan och Indien.

13. Haram och halal

Harem kommer från arabiskans *al haram* och betyder förbjudet eller avskilt. Halal, kommer från *al halal*, och används om det som är tillåtet.

Al-haram, på svenska harem, är beteckning för kvinnornas del av huset dit endast nära manliga släktingar och manliga medlemmar i

familjen hade och har tillträde till. Men *haram* är också sådan föda som inte är tillåten, t.ex. fläskkött. *Haram* är således sådant som är förbjudet för en muslim, medan *halal* betecknar det som är tillåtet. I Sverige har vi mött exempelvis frågan om halalslakt, dvs. att djur som skall ätas avlivas genom att stickas i halspulsådern (jfr den judiska koscherslakten).

14. Människosyn

Enligt islam är människan skapad av Gud för att vara Guds ställföreträdare på jorden. Människan har ansvar för sina handlingar och har förpliktelser mot Gud och mot andra människor. Läran om arvsynen finns inte i islam.

15. Islamisk livsstil

De som följer islam ska sträva efter att leva på ett ansvarsfullt sätt i samhället och ta hand om sina medmänniskor. Gästfrihet, ödmjukhet och ärlighet är högt skattade dygder. Berusningsmedel och hasardspel är inte tillåtet och sexualiteten har sin plats inom äktenskapet. Genom de regelbundna böerna påminns människan att hon är skapad av Gud och att hon på domedagen skall ställas till svars för sina handlingar.

Tolv vanliga arabiska uttryck

1. *Islam*, att underkasta sig (Guds vilja), att vara hängiven Gud.
2. *Muslim*, den som underkastar sig (Guds vilja), den som är hängiven Gud.
3. *Moské*, arab. *masjed*, betyder plats för prostration, plats där man faller ner och tillber. Används oftast som beteckning för (fristående) islamisk gudstjänstlokal, men varje plats där en muslim förrättar sin bön kan kallas moské.
4. *Fatwa*, utlåtande som görs av en rättslärare och som beskriver hur människan skall handla i en konkret situation. Olika *fatwor* utfärdade av olika personer kan handla om samma sak men ha olika lydelse och även vara motstridiga.
5. *Hijab*, arabiska för förhänge. Används ofta idag med betydelsen schal eller huvudduk. På persiska förekommer □*ador*, (chador) i Afghanistan *burka*. De sistnämnda dräkterna täcker hela kroppen, burkan även ögonen. Koranen, sura 24:31, säger ”Och säg till de tro-

ende kvinnorna att de bör sänka blicken och lägga band på sin sinnlighet och inte visa mer av sina behag än vad som [anständigtvis] kan vara synligt; låt dem fästa slöjan så att den täcker barmen.” Även för män finns regler för klädseln, så skall t.ex. en man täcka sig från naveln ner till knäna.

6. *Imam*, betyder (böne) ledare, för-bedjare, även ledare inom olika kunskapsområden (t.ex. kvinnofrågor eller undervisning). I Sverige uppfattas ofta imamer som muslimska präster, men sunnitisk islam har inget prästerskap som förmedlar kontakten mellan de troende och Gud. Vem som helst, oavsett kön, kan vara imam.

7. *Schirk*, arabiska för polyteism, är den största synden. Islam uppfattar de kristnas tro på Gud Treening som polyteism.

8. *Umma*, arabiska, ursprungligen i betydelsen folk. Används om församling, om summan av alla muslimer, om den muslimska gemenskapen.

9. *Kalif*, betyder Profetens/Guds ställföreträdare på jorden. Människan kallas ofta *kalifi* förhållande till skapelsen.

10. *Schejk*, religiös ledare inom sufismen. Sufismen brukar betecknas som islams mystik.

11. *Dawa*, inbjudan till samtal, muslimsk ”mission”. Genom att erbjuda undervisning om islam menar muslimer att varje människa som följer sitt förnuft kommer att inse att islam är den sanna religionen.

12 *Koran*, av Qu’ran, arabiska för recitation. Innan Koranen nedtecknades reciterades alla suror, och fördes muntligen vidare. Även idag reciteras Koranen, helt eller delvis, av skickliga Koranrecitörer. Koranen nedtecknades först efter Muhammads död.

Förslag på litteratur

Koranens budskap i svensk tolkning

Mohammed Knut Bernström, Stockholm 1998 och senare.

Ahlstrand Kajsa, Sandvik Håkan

Samtal om religionsteologi Tro & Tanke 2001:3.

Armstrong Karen

Muhammed Forum, 2003 (sv. övers.).

Hedin Christer

Bibeln och Koranen Stockholm 2002.

Hedin Christer

Islam i samhället – Muslimska politik i retorik och praktik Uppsala 2001.

Hjärpe Jan

Islam: lära och livsmönster Stockholm 1992 (1979, 1985).

Malaekah Mostafa

Upptäck Islam 2002

(Kan beställas från Stockholms moské, 08-509 109 00, Sveriges Unga Muslimer, 08-653 98 62, Islamiska Informationsföreningen i Göteborg, 031-55 22 51).

Nordberg Michael

Profetens folk – stat samhälle och kultur i islam under tusen år Stockholm 2001 (1989).

Ouis Pernilla & Roald Anne Sofie

Att vara muslim i Sverige Stockholm 2003.

Ramadan Tariq

Att vara europeisk muslim: islamiska källor i ett europeiskt sammanhang Furulund, Alhambra förlag, 2004

Stenmark Mikael & Westerlund David, red.

Polemik eller dialog? Nutida religionsteologiska perspektiv bland kristna och muslimer Nora, Nya Doxa 2002.

Westerlund David m.fl.

Blågul islam Nora, Nya Doxa 1999.

Vi har ju mötts förr – Västergötlands museum 2003, katalog till utställning med samma namn, 17 april - 14 november 2005.

Ådahl Karin, Unge Sörling Suzanne, Wessel Viveca

Sverige och den islamiska världen – ett svenskt kulturarv Stockholm 2002.

Svenska kyrkan, Kyrkokansliet
Kajsa Ahlstrand, Cajsa Sandgren Bengtsson

